

Fórum ochrany přírody

/ OBLAST SOUTOKU MORAVY A DYJE

/ DISKUZE K PÉČI O NP PODYJÍ

03
2019

Milé čtenářky a čtenáři,

tématem tohoto čísla je ochrana přírody Soutoku, území, které sice leží na okraji České republiky, ale nemělo by ležet na okraji zájmu. Po významných změnách vodního režimu a lesního hospodaření v posledních desetiletích je nezbytné zajímat se nejen o aktuální stav této evropsky významné lokality, ale zejména o její další vývoj. Bez aktivních opatření by v budoucnu došlo k vymizení některých ohrožených druhů a k výrazné ztrátě biodiverzity. Po desetiletích úvah o zajištění adekvátní ochrany území, které se vymyká nejen množstvím druhů, ale i zdánlivě nekomplikovaným vlastnictvím pozemků, se toto téma opět stává aktuálním. V Deklaraci ze setkání FOP v Lanžhotě 13.-14. 4. 2019 je možné seznámit se rychle s hrubými obrysy problematiky, která je v dalších článcích podrobněji popsána. Z jednotlivých příspěvků máte možnost získat nejen informace o tom, jaká je historie záměrů na zajištění územní ochrany a jaká opatření ve prospěch ohrožených druhů a udržení biodiverzity se dosud podařilo uskutečnit, ale i to, jaká jsou reálná rizika dalšího vývoje a potřeby území.

Věřím, že Vám toto číslo poskytne dostatek zajímavých informací.

Přeji Vám příjemné čtení!

Stanislav Koukal

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

OBSAH

// EDITORIAL

Stanislav Koukal

2

// AKTUALITY A ZAJÍMAVOSTI

Hlasování o aktualizaci unijního seznamu invazních nepůvodních druhů Jana Pěkníková

3

Nový web o krajině Soutoku Karolína Šůlová

3

Poselství from Prague... Ten Years After... Tomáš Rothröckl

4

Pozvánka na výstavu Naší přírodou - kresby Petra Nesvadby

4

// VÝSTUPY ZE SETKÁNÍ FÓRA

Deklarace ze setkání FOP v Lanžhotě 13.-14. 4. 2019 FOP

5

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

Historie snah o územní ochranu oblasti na soutoku Moravy a Dyje David Horal, Vladan Riedl

6

Ochrana lesa v Dyjsko-moravské nivě z pohledu lesního hospodáře Jan Dovrtěl

9

Šťastný život na potápějící se lodi

Pavel Šebek, Jan Miklín, David Hauck, Lukáš Čížek

13

Čtyři podoby povodňování na soutoku Morava a Dyje

David Veselý

16

Ochrana Soutoku - mezinárodní ostuda Mojmír Vlašín

20

Reakce Správy NP Podyjí na text Lukáše Čížka a Jana Miklína

Lenka Reiterová

22

Komentář k článku „Nová zonace a staré bolesti

NP Podyjí v číslech a souvislostech“ Vladimír Dolejský

24

Problém není v NP Podyjí, ale v krajině jako takové Jakub Hruška

25

// ROZHOVOR

Soutok ze dvou pohledů

Simona Poláková, rozhovor s Tomášem Vrškou a Liborem Jankovským

27

Oblast Soutoku. Foto Jan Miklín

Fórum ochrany přírody 3/2019 ● ročník 6 ● vychází elektronicky 4x ročně ● zdarma ● vydává Fórum ochrany přírody, Slezská 125, 130 00 Praha 3 ● IČO 227 19 466 ● redaktorka Markéta Dušková ● grafický návrh a úprava Edita Hrubešová ● redakční rada Jan Dušek, Michael Hošek, Jaroslav Obermajer, Simona Poláková, Tomáš Rothröckl, Petr Roth a David Storch ● kontakt: info@forumochranyprirody.cz, +420 604 503 856 ● ISSN 2336-5056 ● číslo vychází 27. 6. 2019

HLASOVÁNÍ O AKTUALIZACI UNIJNÍHO SEZNAMU INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ

V rámci 12. zasedání Výboru pro invazní druhy EU, které se uskutečnilo 14. června 2019 v Bruselu, byla členskými státy podpořena druhá aktualizace unijního seznamu invazních nepůvodních druhů (dále jen „unijní seznam“). Na unijní seznam tak přibylo dalších 17 nových druhů.

Unijní seznam je prováděcím nástrojem Nařízení EU č. 1143/2014, které je platné od roku 2015. Vybrané druhy mohou být zařazovány na základě žádosti členských států, jejíž součástí je vypracování analýzy rizik. V roce 2016 bylo na unijní seznam zařazeno 37 druhů, z toho 23 zvířat a 14 rostlin. První aktualizace unijního seznamu o dalších 12 druhů proběhla v roce 2017 - z celkem 49 druhů bylo 23 rostlin a 26 živočichů. V roce 2018 aktualizace unijního seznamu neproběhla a členské státy měly primárně pracovat na implementaci Nařízení do svých legislativních předpisů¹. Další hlasování o aktualizaci proběhlo až v roce 2019.

Na unijní seznam tak byl nově zařazen pro ČR významný druh pajasan žláznatý

(*Ailanthus altissima*), který se u nás intenzivně šíří (analýzu rizik připravil Botanický ústav AV ČR). Významnější z hlediska rybářství a následných obtížnějších regulačních zásahů byl návrh na zařazení invazního druhu ryby slunečnice pestré (*Lepomis gibbosus*). Další navržené druhy se v ČR vyskytují ojediněle a jejich zařazení na unijní seznam bylo především z principu předběžné opatrnosti nebo se předpokládá jejich šíření vlivem oteplujícího se klimatu. V ČR se to z živočichů týkalo nevyskytujícího se ptačího druhu majna obecná (*Acridotheres tristis*), mořského druhu jedovaté ryby plotos proužkatý (*Plotosus lineatus*), ale také půdního ploštěnce z Nového Zélandu (*Arthurdendyus triangulatus*), kteří jsou zavlečení z teplejších částí světa. Na unijní seznam byly zařazeny druhy vodních rostlin, které jsou v ČR využívány v akvaristice a zahradních jezírkách *Gymnocoronis spilanthoides* a nepukalka obtížná (*Salvinia molesta*). Kromě zmíněného pajasanu byly odsouhlaseny dřeviny - akácie modrolistá (*Acacia saligna*),

kožkvět lojonosný (*Triadica sebifera*) a naditec jehnědokvětý (*Prosopis juliflora*) a traviny (*Andropogon virginicus*, *Cortaderia jubata*, *Ehrharta calycina*), které doplňují další invazní druhy rostlin (chmel japonský *Humulus scandens*, lespedézie hedvábitá *Lespedeza cuneata*, srdcovnice *Cardiospermum grandiflorum* a kapradina *Lygodium japonicum*). Předpokládáné nabytí účinnosti druhé aktualizace unijního seznamu by mělo být v srpnu 2019. Aktuální informace o invazních druzích v České republice, ale také podrobnosti k unijnímu seznamu je možné sledovat na stránkách AOPK ČR.

Jana Pěkníková

NOVÝ WEB O KRAJINĚ SOUTOKU

AOPK ČR spustila nové webové stránky o Soutoku Moravy a Dyje. Dozvíte se na nich, pro jaké kulturní a přírodní hodnoty je oblast Soutoku jedinečná. Stránky popisují působení člověka v lužní krajině, který ji v minulosti vtiskl výjimečnou a harmonickou podobu. Seznamují také s příčinami ohrožení a potřebnou ochranou. Text doprovází bohatá fotodokumentace i odkazy na odborné materiály. V odpovědích na často kladené otázky je pak shrnuto, zda

se ochrana zdejší přírody nějak dotkne místních obyvatel či ovlivní hospodaření. "O významu oblasti na soutoku Moravy a Dyje z hlediska památkové péče a ochrany přírody nikdo nepochybuje. Jsou zde vyhlášeny snad všechny možné kategorie mezinárodní ochrany. Přesto ani po téměř padesát let trvajících snahách přírodovědců a ochránců přírody nedokázala Česká republika zabezpečit ochranu této unikátní kulturní krajiny nástroji národní

legislativy. Těžko bychom našli větší dluh v ochraně našeho přírodního a kulturního dědictví," konstatuje Pavel Pešout, ředitel sekce ochrany přírody a krajiny AOPK ČR. Webové stránky najdete na adrese: <http://soutok.nature.cz>.

Karolína Šůlová

¹ Česká republika připravila návrhy úprav legislativních předpisů a nyní je ve fázi vypořádávání meziresortního připomínkového řízení. V sousední Slovenské republice již mají implementaci Nařízení hotovou a nabyde platnosti od srpna 2019: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/150/20190801>.

POSELSTVÍ FROM PRAGUE... TEN YEARS AFTER...

Před pár dny tomu bylo právě 10 let, kdy se konala v Praze významná celoevropská akce věnovaná ochraně přírody - Konference o divočině a rozsáhlých územích přírodních stanovišť. Z pohledu environmentálních agend to byl zásadní počín v rámci našeho tehdejšího předsednictví Evropské unii. Není tedy náhodou, že úvodní řeč konference patřila Václavu Havlovi, který zasedl za předsednický stůl spolu s tehdejším ministrem životního prostředí Ladislavem Mikem. Asi je dobré též připomenout, že konference se konala pár dnů po ustanovení nové Fišerovy úřednické vlády a že podíl na přípravě nepochybně patří i dalším lidem z MŽP kolem předchozího ministra Martina Bursika.

Výsledkem jednání tohoto shromáždění okolo 250 účastníků ze 40 zemí, zástupců vládních struktur, ochránářských institucí,

nevládních organizací, vysokých škol, ale i různorodých dalších zainteresovaných, je dokument „Poselství from Prague“. Cíle konference byly a) zvýšit profil divočiny a divokých oblastí v Evropě, b) doporučit program na ochranu a obnovu těchto oblastí a c) a vytvořit přátelství těchto zájmových skupin na základě dohody pro implementaci této strategie.

Dokument definuje divočinu i divoké oblasti a zároveň akcentuje jejich význam v civilizovaném evropském prostoru. Z dokumentu lze citovat i důležité východisko politické: „Význam divokých oblastí je čím dál více ceněn, což bylo zaznamenáno ve zprávě Evropského parlamentu o divočinách v Evropě, přijaté 538 hlasy poslanců dne 19. února 2009, kteří volají po zdokonalení ochrany divokých oblastí pomocí vhodných opatření zahrnujících mapová-

ní, výzkum a rostoucího povědomí, spolu s poskytováním adekvátního financování k jejich realizaci.“

Poselství na prvním místě zdůrazňuje nezbytnou pan-evropskou koordinaci na všech možných úrovních, zejména v postupech „výrobních sektorů“ jako jsou zemědělství, lesnictví či rybářství. Nejvýznamnější částí dokumentu je soubor 24 doporučení a opatření „co je potřeba udělat“. Ta se týkají především rozvoje příslušných politik, vytváření povědomí, dalších pracovních a informačních potřeb, jakož i podpůrných kapacit. K tomu, jak jsou naplňována opatření vizionářského Poselství z Prahy, se budeme v časopise nepochybně vracet.

Tomáš Rothrockl

POZVÁNKA NA VÝSTAVU NAŠÍ PŘÍRODOU - KRESBY PETRA NESVADBY

Státní zámek Vranov nad Dyjí, 21. 6. - 1. 9. 2019

Pořádají: Správa Národního parku Podyjí a Národní památkový ústav

Přes padesát rostlin a zvířat v kresbách Petra Nesvadby, severočeského umělce, není jen „pouhou“ detailní vizuální studii či popisnou ilustrací doprovázející odborná pojednání. Jak se i na naší výstavě můžete na vlastní zrak přesvědčit, Nesvadbovy obrazy vlastně ožívají a dovedou k nám promlouvat. O čem? Třeba o mizejícím světě rozmanitosti přírody, o hodnotách našich chráněných území a o aktuální potřebě zajistit ochranu naší krajiny a potažmo vytvořit uspokojivé podmínky pro život mnoha živočišných a rostlinných druhů, které k ní neodlučitelně patří.

Správa Národního parku Podyjí a Národní památkový ústav

pořádají výstavu

NAŠÍ PŘÍRODOU – KRESBY PETRA NESVADBY

Státní zámek Vranov nad Dyjí
galerie Thayana na I. zámeckém nádvoří
21. 6. – 1. 9. 2019

Vernisáž: 20. 6. 2019 v 17 hodin

Otevřeno: úterý-neděle 10–17 hodin

Pich velký (*Glis glis*)

© Petr Nesvadba

DEKLARACE ZE SETKÁNÍ FOP V LANŽHOTĚ 13.-14. 4. 2019

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY

Fórum ochrany přírody na základě setkání v Lanžhotě v dubnu 2019 vyzývá Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství a Lesy České republiky k řešení dlouhodobě neudržitelné situace v oblasti lesního hospodaření v chráněném území evropsky významné lokality na soutoku Moravy a Dyje.

V této souvislosti považujeme především za potřebné, aby došlo k rychlému naplnění nařízení vlády o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit (nařízení vlády č. 318/2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů) týkající se povinnosti vyhlášení maloplošných zvláště chráněných území za účelem zajištění efektivní ochrany EVL Soutok – Podluží a EVL Niva Dyje. Rozsah těchto zvláště chráněných území musí být založen především na odborných podkladech týkajících se nejen aktuálního výskytu předmětů ochrany EVL (např. saproxylických brouků), ale do budoucna i potenciálně vhodných území, která zajistí dlouhodobou existenci předmětu ochrany EVL tak, jak vyžaduje evropská směrnice „o stanovištích“ a zákon o ochraně přírody a krajiny.

Návrh ochrany v kategorii památek připravený Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) v tomto ohledu pokrývá těžiště populací saproxylických brouků a Fórum ochrany přírody jej považuje v zásadě za minimum, které zajistí naplnění potřeb ochrany přírody při současném zachování možnosti udržitelného lesnického hospodaření v lesích zvláštního určení v EVL Soutok – Podluží a EVL Niva Dyje. Toto hospodaření, které je předpokládáno na naprosté většině území, je nicméně nutné významně přizpůsobit tak, aby zohledňovalo jedinečné charakteristiky biologické rozmanitosti území Soutoku. Zcela klíčové je především významné zvýšení počtu starých stromů ponechaných do rozpadu, systematické snižování zakmenění, prosvětlování v mozaice předem vytipovaných ploch, postupná obnova lesa a zvýšení počtu ponechaných výstavek.

Kromě pasečného hospodaření by se mělo na Soutoku uplatnit i hospodaření v podobě středního, v možném rozsahu též pastevního lesa. Cílem potřebné změny chování státní správy v tomto území, které musí vyplynout především ze změny zadání „shora“, je zajištění časové (věkové) a prostorové kontinuity biotopu ohrožených druhů světlého lesa a podpora jeho ekologických funkcí.

Území navrhovaná k ochraně Agenturou ochrany přírody a krajiny v kategorii národní přírodní rezervace pokrývají pouze malé procento území a jsou cenným nástrojem pro ochranu přírodních procesů v ekosystému, což má důležitou ochrannou i vědeckou hodnotu. Zároveň bezzásahový režim v lokalitě NPR Lanžhotské pralesy by přispíval i k ochraně některých předmětů ochrany (lesák rumělkový), i když jsme si vědomi, že v některých případech to může být v rozporu se zajištěním dlouhodobé existence jiných předmětů ochrany.

Fórum ochrany přírody apeluje na dotčené rezorty, aby souběžně s naplňováním legislativních podmínek, tedy vyhlášením soustavy maloplošných zvláště chráněných území přistoupily ke konstruktivnímu dialogu o managementu území, který musí být o mnoho více než doposud založen na podpoře mimoprodukčních funkcí lesa. Tento požadavek je přitom možné dovodit již ze stávající úrovně ochrany území v rámci EVL, ptačí oblasti a zvláštní druhové ochrany, lesa zvláštního určení (a jako významného krajinného prvku les, řeka, říční niva) či Ramsarské lokality.

Ochrana přírody i lesníci mají přitom v EVL řadu společných cílů, na kterých je možné stavět. Jedná se například o potřebu, resp. snahu zlepšit vodní režim území, tedy zajistit v potřebném rozsahu povodňování území, ale i jeho efektivitu prostřednictvím rozvoje doprovodné infrastruktury. Stejně tak je jistě pozitivní snaha lesních hospodářů zajistit v území co nejvyšší zastoupení dubu, to však může z hlediska ochrany přírody v prostoru i čase kolísat.

V neposlední řadě je třeba otevřeně přiznat, že pokud se jedná o management, vědomosti ohledně vývoje přírodních podmínek v obdobném území v reakci na něj jsou omezené. Fórum ochrany přírody si je vědomo určité míry nejistoty ohledně výsledku (a i toho, že lesníci nemohou tuto nejistotu z podstaty věci vnímat pozitivně). Na druhé straně nejsou ze strany ochrany přírody výše nastíněná opatření nijak nepodložena experimenty a jejich rozsah je odůvodněn především snahou o zachování předmětů ochrany v dlouhodobém horizontu. Navrhovaný management reflektuje historicky doložené způsoby hospodaření, které zde probíhaly po stovky let, před nástupem lesnictví po II. světové válce, a je uzpůsoben potřebám předmětů ochrany. Opírá se také o výsledky četných vědeckých studií. V určitém slova smyslu lze i současné či nedávné hospodaření (např. obnovní bloky, široké použití přirozené obnovy jasanu) vnímat jako experiment zaměřený na maximalizaci produkce kvalitního dříví. I proto je třeba při plánování hospodaření a péče v EVL vycházet z vědeckých výsledků a příkladů z praxe (kdy podklady jsou k dispozici např. v Rakousku) a provádět pravidelný monitoring účinnosti. Znalost území a zkušenosti lesníků se přitom mohou ukázat jako dobrý nástroj při uvádění konkrétního managementu v život. Je zjevné, že lesní hospodaření a vodní režim v území Soutoku se za poslední desítky let výrazně změnily. Početnost a rozmanitost druhů a jejich stanovišť na tyto změny však reaguje až se zpožděním; tak se bezesporu projeví i dopady současné činnosti v území. Pokud chceme zachovat přírodní hodnoty tohoto území (a evropská i česká legislativa k tomu Českou republiku zavazuje), je potřeba již bez odkladu přistoupit k novému způsobu vymáhání ochrany a péče o něj.

HISTORIE SNAH O ÚZEMNÍ OCHRANU OBLASTI NA SOUTOKU MORAVY A DYJE

DAVID HORAL, VLADAN RIEDL

Ing. DAVID HORAL

Ornitolog a lesník na AOPK ČR, regionálním pracovišti Jižní Morava. Dlouhodobě se zabývá ochranou ptáků i ochranou přírody v oblasti soutoku Moravy a Dyje.

Ing. VLADAN RIEDL

Pracuje jako lesník na AOPK ČR, Správa CHKO Pálava. Soutokem Moravy a Dyje se zabývá již více než 10 let.

Z pohledu ochrany přírody patří celé území soutoku Moravy a Dyje, obvykle označované zkráceně jako „Soutok“, k nejvýznamnějším územím v rámci celé České republiky. Lokalita Soutoku je jedinečná i v celoevropském kontextu. S přírodními hodnotami úzce souvisí snahy o územní ochranu. Na tomto jedinečném území se zároveň stýkají další zájmy či omezení. Jednak je to myslivost (dnešní obora Soutok coby největší obora v Česku sice vznikla až v roce 1967, ale oborní chov zde byl provozován na proměnlivé výměře již od roku 1872). Území je také velmi významné z pohledu kulturně-historického, o čemž svědčí nejen stavby z dob Liechtensteinů, ale i archeologická naleziště z období Velké Moravy. Dále je třeba si uvědomit, že historicky bylo toto území vždy hranicí (ač dotčené státy či nižší administrativní jednotky se v průběhu dějin měnily) a jeho přístupnost byla tedy omezená. Dokladem je třeba známý „teraziánský hranečník“ z roku 1755 nedaleko vlastního soutoku Moravy a Dyje, který vymezuje trojmezí markrabství moravského,

Uher a Dolních Rakous. V letech 1950-1989 byl do tzv. hraničního pásma vstup zakázán a bylo velmi obtížné získat povolení např. pro biologický průzkum. I v případě jeho získání však neměl držitel možnost volného pohybu po oblasti, a tak systematický zoologický i botanický průzkum mohl začít až v 90. letech 20. století. Od té doby zde byla učiněna spousta objevů. Mnoho druhů rostlin a živočichů zde bylo zjištěno na území České republiky vůbec poprvé, ve výjimečných populačních hustotách, na severním okraji areálu, v méně typických biotopech apod. Některé druhy zde jistě žily dlouhodobě (čolek dunajský, stepník moravský...), u jiných jde pravděpodobně o jejich recentní šíření (tesařík alpský, orel královský) nebo – např. v případě několika dunajských druhů ryb – jde o reakci na zlepšující se kvalitu vody i na postupnou likvidaci migračních bariér na toku Moravy (jeseter malý, candát východní, drskové a ježdíci). Území Soutoku ještě neodhalilo všechna svá tajemství a i dnes dokáže překvapit. Nedávno zde byl popsán brouk

Soutok je domovem chráněného roháče obecného (*Lucanus cervus*) i tesaříka obrovského (*Cerambyx cerdo*). Foto Vladan Riedl

Dříve pravidelné záplavy jsou v posledních letech spíše výjimkou. Foto Vladan Riedl

kožojed moravský jako nový druh pro vědu. Je třeba říci, že z pohledu ochrany přírody byl omezený přístup spíše kladem. V dnešní době je návštěvnost obory Soutok o víkendech či o prázdninách, zejména za pěkného počasí, opravdu enormní, zvláště když během několika posledních suchých let nepřišly dříve běžné komáří kalamity. Naštěstí pro některé živočichy citlivé na rušení jsou frekventované trasy zejména po obvodu území. Omezený vstup a naprostá priorita mysliveckého využívání spolu se stavem cestní sítě zároveň do značné míry limitovaly i intenzitu lesního hospodaření. To nejhorší, co z pohledu ochrany přírody intenzivní lesnictví přineslo, tedy velkoplošné holosečné obnovy starých porostů metodou obnovních bloků o rozloze mnoha desítek hektarů spolu s širokým použitím celoplošné příprady půdy hloubkovým frézováním pasek, se tak v širším měřítku praktikuje až od 90. let. Úměrně tomu se pak zvyšoval i tlak jak odborné (biologické, ochrannářské), tak široké veřejnosti na zajištění adekvátní územní ochrany.

NEJPRVE REZERVACE

Prvním aktem, který na území Soutoku kodifikoval nějakou rezervaci, bylo vyhlášení pralesů Ranšpurk, Cahnov a Soutok za (tehdy státní přírodní rezervace), a to výnosem ministerstva školství, věd a umění z roku 1949. V roce 1992 byla tato území nově vyhlášena v kategorii národní přírodní rezervace a dvě poslední sloučeny do NPR Cahnov – Soutok. Smutnou skutečností je,

že necelých 35 ha těchto dvou rezervací jsou zároveň dnes jediná vyhlášená zvláště chráněná území v rámci přibližně 4500 ha polesí Soutok (přestože v 90. letech byly navrhovány k vyhlášení přinejmenším dvě další cenné lokality: Sekulská Morava a Krumpavá). Vzhledem k významu celého území je tato rozloha pochopitelně zcela nedostatečná.

NÁVRH NA ZAHRNUTÍ DO CHKO

Již ve 40. letech 20. století navrhovali vyhlášení velkoplošného chráněného území na jižní Moravě brněnští přírodovědci Vladimír Úlehla a Jan Šmarda. O zahrnutí části nebo celého Lednicko-valtického areálu, tedy i části lužních lesů, dnes obvykle chápaných jako součást oblasti Soutoku, se uvažovalo již během příprav vyhlášení chráněné krajinné oblasti (CHKO) Pálava. V roce 1976 bylo nakonec vyhlášeno pouze území o rozloze 81 km², tedy dnešní výměra CHKO Pálava. Po politicko-ekonomických změnách po roce 1989 se objevila další šance v podobě přijetí nového, moderně koncipovaného zákona o ochraně přírody a krajiny (zákon č. 114/1992). V této době současně probíhalo určité „sblížování“ mezi ochranou přírody a lesními hospodáři, na kterém se do jisté míry podepsala i přetrvávající porevoluční euforie. V roce 1992 byl představen návrh rozšíření CHKO Pálava o území Soutoku, který zpracovala správa CHKO spolu s Geografickým ústavem ČSAV a tzv. Poradním sborem CHKO Pálava. Po složitých jednáních byl nakonec tento záměr odmítnut

z důvodu nesouhlasu některých obcí, ministerstva zemědělství a zejména Lesního závodu Židlochovice.

V roce 1998 přijala vláda České republiky Státní program ochrany přírody a krajiny, který uložil ministerstvu životního prostředí rozšířit CHKO Pálava o oblast Soutoku, s termínem do konce roku 2003. Již jen „prověřit možnost a účelnost rozšíření CHKO Pálava“ pak uložila (s termínem 2014) ministerstvu ŽP aktualizace tohoto dokumentu z roku 2009. Záměr však nikdy naplněn nebyl. Tlak na jeho realizaci pocházel zejména od odborné veřejnosti a nevládních organizací.

MALOPLOŠNÉ ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÉ ÚZEMÍ MÍSTO CHKO

Novou naději k zajištění účinné ochrany přinesl vstup České republiky do Evropské unie a s tím spojené přijetí mezinárodních závazků, včetně vymezení soustavy Natura 2000. V roce 2005 byla na rozloze 9718 ha vyhlášena evropsky významná lokalita (dále EVL) Soutok-Podluží a na rozloze 3249 ha EVL Níva Dyje. Ve stejném roce byla vyhlášena také Ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko (9575 ha, téměř 100 % v překryvu s EVL Soutok-Podluží). V původním národním seznamu EVL (nařízení vlády č. 132/2005) byly pro lokalitu Soutok-Tvrdonicko navrženy

Tesařík obrovský (Cerambyx cerdo) vyhledává osluněné kmeny dubů. Foto Vladan Riedl

kategorie CHKO, NPR a PR, pro Nivu Dyje pak CHKO, NPR, NPP a PP. Po několikaletém váhání byla v roce 2008 přípravou návrhu CHKO pověřena Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Především pro nesouhlas místních samospráv a některých dalších subjektů však byly v roce 2010 práce na přípravě CHKO zastaveny. Následně došlo ke změně navrhované formy ochrany EVL v nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, kde je nyní uvedeno místo CHKO soustava NPR, NPP, PR a PP ve spojení s tzv. „základní ochranou“. Přípravou návrhu soustavy maloplošných zvláště chráněných území byla opět pověřena AOPK ČR.

Vzhledem k přírodním fenoménům byla v nejcennější jádrové oblasti EVL Soutok-Podluží zvolena kombinace disjunktní NPR „Lanžhotské pralesy“ (s cílem zachovat především klidový režim a přírodní procesy) s velkou NPP nazvanou „Soutok“, kde je cílem aktivně vytvářet vhodná stanoviště pro vzácné a zvláště chráněné druhy rostlin, živočichů a hub. Na zbylém území EVL Soutok-Podluží se předpokládá vyhlášení menších cenných lokalit v kategorii PR a PP, přičemž záměry na vyhlášení MZCHÚ v kompetenci krajského úřadu budou oznamovány paralelně. Rovněž na území EVL Niva Dyje je navržena mozaika různých kategorií zvláště chráněných území, včetně dvou větších NPP (a rozšíření stávající NPP Pastvisko).

Větší část zájmového území je rovněž součástí mokřadu mezinárodního významu podle tzv. Ramsarské úmluvy (celým názvem „Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva“) – jedná se o lokalitu „Mokřady Dolního Podyjí“.

Většina území je také součástí Biosférické rezervace Dolní Morava (BR DM), která byla zřízena v roce 2003, kdy Výbor Mezinárodní koordinace rady UNESCO programu MaB schválil rozšíření BR Pálava (vyhlášena v roce 1986) o Lednicko-valtický areál a lužní lesy na soutoku Moravy a Dyje a nově vymezené území o celkové rozloze přesahující 300 km² dostalo název Biosférická rezervace Dolní Morava. Tato kategorie ovšem není nikterak zakotvena v naší legislativě, jedná se tak spíše než o cokoli jiného o určitou „značku“, k účinné ochraně území ovšem nepřispívá. Vyhlášení BR DM mělo poměrně komplikovanou historii a později se ve skutečnosti stalo spíše nástrojem určitých zájmových skupin, jak zabránit vyhlášení velkoplošného chráněného území, nežli nástrojem hájícím zájmy ochrany přírody.

ZÁVĚREM

Jak vidno z předchozích řádků, ochránit tak cenné území není v dnešní době jednoduché. Zájmy ochrany přírody mnohdy narážejí i na osobní zájmy. Na ministerstvu životního prostředí v současnosti leží zodpovědnost za rozhodnutí, jakým způsobem

či v jaké kategorii bude ochrana území Soutoku do budoucna zajištěna. Do té doby se stále pohybujeme v určitém provizoriu, v němž se střetávají pohled ochrany přírody se zájmem na intenzivním hospodářském (především lesnickém) využití území. Jak vyplývá i z mnohých publikovaných studií, čas se krátí a starých lužních porostů se vzácnými druhy ubývá.

Aktivní zásahy do přehoustlých porostů mohou vytvořit optimální biotop pro zvláště chráněné druhy. Foto Vladan Riedl

OCHRANA LESA V DYJSKO-MORAVSKÉ NIVĚ Z POHLEDU LESNÍHO HOSPODÁŘE

JAN DOVRTĚL

Ing. JAN DOVRTĚL
Specialista ochrany přírody Lesního závodu Židlochovice, Lesy České republiky, s.p.

Rozsáhlá oblast lužních lesů na Břeclavsku byla od časů lichtenštejnské a ditrichštejnské správy územím, ve kterém o lese rozhodoval lesník. Znalost přírodních procesů v lese, zkušenosti s pěstováním a obnovou lesa přispěly k nynější podobě lužních lesů, jež patří k územím s největší biodiverzitou u nás. Dokladem toho je i vymezení území jako evropsky významnými lokalitami Niva Dyje (3 249 ha) a Soutok-Podluží (9 713 ha) a také ptačí oblastí Soutok-Tvrdonicko (9 575 ha). Dnes jsou však lesníci často kritizováni za způsob hospodaření v lesích. Specialisté na jednotlivé oblasti fauny a flóry z Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (dále AOPK ČR) a Ministerstva životního prostředí (dále MŽP) připravují návrh velkorysé ochrany tohoto území formou chráněných území včetně plánů péče, podle kterých by se měl provádět management lesa. V případě vyhlášení těchto chráněných území by pak orgánům ochrany přírody náležel výkon státní správy ochrany přírody. Z bližších a základních podmínek a plánů péče by vyvstala řada omezení při lesním hospodaření. Není tedy divu, že část lesnické veřejnosti vnímá tuto snahu o legislativní

ochranu území jako omezení svých kompetencí spojené s nárůstem byrokracie.

MORAVSKÁ AMAZONIE?

Oblast lužních lesů podél dolních toků Dyje a řeky Moravy v okolní intenzivně zemědělsky obhospodařované krajině jižní Moravy má z pohledu biodiverzity mimořádný význam a hodnotu. Přesto tyto lesy v minulosti vždy výrazně ovlivňoval a formoval člověk. Lidské osídlení je v Dyjsko-moravské nivě dokladováno již od mezolitu. Významněji se však začalo projevovat až s příchodem neolitických zemědělců. Koncem doby bronzové, a zvláště v navazující době železné, nastává první období zvýšené sedimentace nivních hlín, které může zčásti souviset s nárůstem populace a odlesňováním krajiny. Významnější změny nastaly po zániku velkomoravských hradisek v 10. století a během následujícího tisíciletí. V důsledku velké středověké kolonizace vyšších ploch docházelo k nižší retenci krajiny a četnějším a intenzivnějším záplavám niv dolních toků řek, kde se ukládal velký objem povodňových sedimentů. Intenzitu změn ovlivnily i změny v zemědělství (pěstování nových plodin, např. brambor

Dřeviny uvolněné z hustého zápoje na okraji lesních poskytují rychle vhodný biotop pro druhy hmyzu, které vyžadují pro svůj vývoj dříve hojnější solitérní dřeviny s osluněnou kůrou. Foto Jan Dvortěl

Malá oplocenka s výsadbami dubu letního na loukách. Foto Jan Dovrtěl

a kukuřice, později také intenzifikace a kolektivizace). Intenzivní sedimentace výrazně ovlivnila původní reliéf krajiny. Původní členitá krajina tvořená šterkovými náplavy, písčnými přesypy, říčními rameny skýtala zcela jiná lesní společenstva. O charakteru některých těchto společenstev vypovídá dnes vegetace hrudů. Za poslední tisíciletí se v Dyjsko-moravské nivě uložily dvou až pětmetrové vrstvy povodňových hlín, které zarovnal dříve členitější terén dnešních niv.

Lesní vegetaci před uložením mocných vrstev sedimentů tvořily zejména dřeviny tvrdého luhu, sušší polohy zaujímal dubohabřiny, podmáčená stanoviště mohla být vhodným biotopem pro slatinné olšiny. Měkký luh se vyskytoval jen omezeně v bezprostřední blízkosti toků. Porosty měly pravděpodobně charakter prosvětlených lesů, nicméně vysoké bylo nejspíš také zastoupení bezlesí, jak dokládá nálezkostí dropa z Mikulčic nebo dodnes dochovaná reliktní společenstva hrudů. Sedimentace postupně zcela změnila charakter ekotopu (zarovnání reliéfu, vznik hlubokých půd), což se projevilo i změnou lesních společenstev. Charakter lesních porostů výrazně ovlivňovala i pastva hospodářských zvířat v lese a poptávka po palivovém dříví. Pro vývoj oblasti je stěžejní rok 1389, kdy se zájmové území dostává do majetku Lichtenštejnů. Jim patřilo následujících 550 let. Z archivních zdrojů lze dohledat informace o tom, že v roce 1414 bylo na Mikulovsku a Lednicku zavedeno sedmileté obmýtí v pařezinách, které se pravděpo-

dobně nacházely v sušších typech lužních lesů. Významným rokem pro lesy v okolí Lanžhoty byl rok 1873, kdy lichtenštejní vojáci vyhnali z lesů Lanžhotčany, kteří zde pásli dobytek a získávali dřevo výmladným způsobem. Konec pastvy přinesl novou éru cíleného hospodaření v lesích pod lichtenštejnskou správou. Zde byly položeny základy dnešního charakteru lesních porostů s vysokým podílem kvalitních dřevních sortimentů, především dubu letního, hlavní hospodářské dřeviny. Při zakládání nových porostů se už v 19. století hojně uplatňovalo polaření a vytrhávání neboli klučení pařezů. Tato praxe pokračovala s pomocí těžké mechanizace i po druhé světové válce. Od polaření i vytrhávání (vyhrnování) pařezů se upustilo až v 90. letech 20. století, kdy se pro přípravu ploch pro výsadbu či sjezd dubu začaly využívat půdní frézy.

O existenci člověkem neovlivněných přírodních lesů (pralesů) v této části jižní Moravy nelze hovořit. V nově vytvořených aluviálních půdách by se bez vlivu člověka téměř na celém území EVL vyvinuly jilmové jasaniny. V dřevinné skladbě těchto lesů by měly významný podíl jasan úzkolistý a jilmy. Zastoupení dubu letního v těchto porostech by bylo jistě nízké. O tom nám dává doklad i stávající vývoj v pralesovitých rezervacích NPR Ranšpurk a Cahnov-Soutok. Vysoké zastoupení dubu letního dokládá míru cíleného ovlivnění zdejších lužních lesů člověkem. Dub jako světlo milná dřevina v mládí není schopna konkurovat tlaku okolní buřeni a konkurenci dalších dřevin. Cílená péče lichtenštejnských lesníků, kte-

ří zasahovali proti buřeni, umožnila dubu překonat kritické období růstu.

Jilm jako jedna z hlavních dřevin původních lužních lesů se v důsledku houbového onemocnění grafiozy jilmů v lesních porostech vyskytuje jen velmi vzácně. Objevují se mladé stromy, které však v určitém věku náhle v důsledku grafiozního onemocnění odmírají.

Jasany, zde především jasan úzkolistý, v posledních letech postupně odumírají v důsledku houbového chřadnutí jasanů nazývaného *Chalara faxinea*. Odumírají jak mladé porosty, tak porosty v mytním věku. Jasan, který byl v minulosti úspěšně využíván pro přirozenou obnovu v porostech lužních lesů, nebude zřejmě v budoucnu zastoupen v dřevinné skladbě v takovém rozsahu, jako jsme byli zvyklí. V posledních letech se rekonstruují odumřelé jasanové porosty a předpokládáme, že rozsah těchto nutných rekonstrukcí bude v nejbližších letech s postupem choroby narůstat.

V EVL Soutok-Podluží se jako problém jeví expanzivní chování javoru babyky, který se ve zdejších podmínkách masivně šíří. V minulosti přirozenou obnovu této dřeviny částečně potlačovaly vysoké stavy zvěře v oboře Soutok, které jsou dnes již významně nižší. Značný vliv na tuto dřevinu měly i časté záplavy, neboť javor babyka dlouhodobě zaplavení nesnese.

VODA V LUŽNÍM LESE

Zásadní vliv na hydrologický režim zdejších niv měly vodohospodářské úpravy na tocích Dyje a Moravy prováděné od 70. let 20. století. Říční koryta byla v některých úsecích narovnána (řeka Morava) a ohrázována. Na Dyji byla zbudována odsazená hráz a vytvořen poldr Soutok. Tato opatření společně s dokončením systému nádrží Nové Mlýny způsobila, že pravidelné záplavy nepřicházely, což se promítlo i v poklesu hladiny podzemních vod. Změny se projeví i v lesních porostech (vyšší podíl nahodilých těžeb, posun k sušším typům lesa). Proto v 90. letech provedly tehdejší státní lesy prakticky v celé oblasti lužních lesů na Břeclavsku revitalizační opatření. Obnovily původní systém odvodňovacích kanálů a starých říčních koryt, které využily pro dotaci lesa vodou. Revitalizační systémy vodních kanálů osadily soustavou propustků a stavidel, která umožňovala zadržování vyšší hladiny a dotaci vody do podloží okolních porostů. Provedená

opatření pomohla alespoň zčásti obnovit původní vodní režim říčních niv a zachovat na ně vázané charakteristické biotopy lužních lesů.

CO MÁME V OBLASTI SOUTOKU CHRÁNIT?

Aktuálně připravovaný koncept ochrany území vychází z povinnosti České republiky zajistit ochranu evropsky významných lokalit, respektive jejich předmětů ochrany. Co je vlastně předmětem ochrany EVL Soutok - Podluží zjistíme v takzvané „kartě lokality“ v příloze č. 849 nařízení vlády č. 318/2013 Sb., kde jsou uvedena jednotlivá stanoviště a druhy. Budeme-li vycházet z veřejně přístupných údajů AOPK na stránkách www.nature.cz, zjistíme, že plošně nejzastoupenějším stanovištěm s téměř 51 % rozlohy jsou smíšené lužní lesy s dubem letním (*Quercus robur*), jilmem vazem (*Ulmus laevis*), j. habrolistým (*U. minor*), jasanem ztepilým (*Fraxinus excelsior*) nebo j. úzkolistým (*F. angustifolia*) podél velkých řek atlantské a středoevropské provincie (*Ulmion minoris*). Dále jsou zde uvedena další lesní a nelesní stanoviště včetně biotopů vodních a s vodou spojených.

Na kartě lokality jsou uvedeny i živočišné druhy. Ze saproxylických druhů brouků jsou to konkrétně lesák rumělkový (*Cucujus cinnaberinus*), páchník hnědý (*Osmoderma eremita*) a tesařík obrovský (*Cerambyx cerdo*). Dále zde nalezneme některé na vodu vázané druhy, jako je bobr evropský (*Castor fiber*), vydra říční (*Lutra lutra*) a z obojživelníků čolek dunajský (*Triturus dobrogicus*) a kuňka ohnivá (*Bombina bombina*). V počtu deseti druhů jsou

v seznamu uvedeny i ryby a někteří další zástupci živočišné říše.

OCHRANA ÚZEMÍ Z TITULU NATURY 2000

Původní návrh ochrany území EVL Soutok - Podluží a Niva Dyje vycházel na nařízení vlády č. 132/2005 Sb., který v příloze stanovoval pro tyto evropsky významné lokality navrhovanou ochranu formou chráněné krajinné oblasti. Snaha o vyhlášení lužních lesů na Břeclavsku chráněnou krajinnou oblastí nebyla v minulosti úspěšná především kvůli odporu místních samospráv. V novém nařízení vlády č. 318/2013 Sb. tak byly pro obě EVL na částech navrženy kategorie ochrany NPR, NPP, PR a PP. Na tomto základě pak MŽP pověřilo AOPK ČR vypracováním návrhu soustavy maloplošných zvláště chráněných území.

Návrh zpracovaný AOPK ČR počítá s vyhlášením národní přírodní památky Soutok v rozsahu 3.105,25 ha a národní přírodní rezervace Lanžhotské pralesy v rozsahu 451,22 ha. Podle § 35 zákona č. 114/1992 Sb. se národní přírodní památkou rozumí „přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště nerostů nebo vzácných či ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.“ Posouzení, zda území lužních lesů a luk o rozloze 3.105,25 ha splňuje požadavky zákona, nechám na úvaze čtenáře. Obdobně můžeme zvážit, zdali NPR Lanžhotské pralesy o navrhované výměře 451,22 ha odpovídá definici národní přírod-

ní rezervace uvedené v § 28, tedy jedná-li se o „menší území mimořádných přírodních hodnot, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy významné a jedinečné v národním či mezinárodním měřítku.“

V oblasti EVL Soutok - Podluží jsou navrhovány MŽP/AOPK ČR především kategorie národní, tedy národní přírodní památka a národní přírodní rezervace. V minulosti přitom nebyla tato území pokryta žádnou nižší kategorií maloplošného zvláště chráněného území. Z tohoto pohledu se jedná o „volnou krajinu“. Nebylo by zde na místě uvažovat o nižších kategoriích ochrany v kategorii přírodní památka a přírodní rezervace? Důvod, proč tomu tak v návrhu MŽP/AOPK ČR není, bude zřejmě v tom, že pro tyto nenárodní kategorie ochrany je kompetentním orgánem ochrany Krajský úřad Jihomoravského kraje, jehož pohled na ochranu EVL Soutok - Podluží je poněkud racionálnější a střídmejší. Navržením územní ochrany v národních kategoriích MZCHÚ tedy zakládá nárok na zákonnou působnost výkonu státní správy v ochraně přírody pro AOPK ČR (viz § 78 zákona). V podstatě by vyhlášením převážné části EVL Soutok - Podluží došlo k přenosu výkonu správy ochrany přírody zpět na AOPK ČR, neboť po legislativních úpravách zákona č. 114/1992 Sb. je dnes kompetentním orgánem ochrany přírody v EVL Soutok - Podluží Krajský úřad Jihomoravského kraje. Návrh chráněných území v EVL Soutok - Podluží MŽP/AOPK ČR však nepočítá pouze s vyhlášením národních kategorií ochrany, ale vyhlášenými mají být i kategorie přírodní památka o výměře 537 hektarů, přičemž v části EVL, která je součástí polesí Soutok, jsou navrhovány pouze kategorie ochrany NPP a NPR a v části EVL na polesí Tvrdonice jsou navrhovány pouze maloplošná zvláště chráněná území v kategorii PP. Zde by působnost ochrany přírody vykonával pouze Krajský úřad Jihomoravského kraje.

OCHRANA EVROPSKY VÝZNAMNÝCH LOKALIT - DLOUHÉ HLEDÁNÍ FORMY A ZPŮSOBU

V procesu zajišťování ochrany evropsky významných lokalit v oblasti lužních lesů na Břeclavsku ve správě státního podniku Lesy ČR se vážně zvažovaly snad všechny možné formy zajištění legislativní ochrany. Původní návrh na CHKO z roku 2008 nebyl úspěšný, proto Lesní závod Židlochovice opakovaně

Skupinová výsadba dubu letního na loukách. Vysazené duby v budoucnu nahradí dnes již dozrívající solitérní stromy - typický fenomén zdejších luk. Foto Jan Dovrtěl

Ukázka stromů ponechaných na těžené ploše jako výstavky. Foto Jan Dovrtěl

žádal o uzavření smluvní ochrany. Za tímto účelem jednaly ještě začátkem roku 2019 zástupci Regionálního pracoviště AOPK ČR Jižní Morava a Lesního závodu Židlochovice Lesů ČR. Ačkoliv má být tato forma ochrany podle zákona na ochranu přírody zajišťována přednostně, a Lesy ČR ji preferují, smlouva není uzavřena. Kompetentním partnerem k jejímu uzavření je Krajský úřad Jihomoravského kraje, který však tuto formu zajištění ochrany neakceptoval.

AOPK ČR již v roce 2016 vypracovala návrh ochrany obou EVL formou maloplošných zvláště chráněných území. Ke stávající výměře chráněných území na 259 ha bylo navrženo dalších 4 948 ha, především lesních biotopů. Z pohledu Lesního závodu Židlochovice byl tento návrh pro neúměrný rozsah výměry navrhovaných chráněných území obtížně akceptovatelný. Vyhlášení takto rozsáhlých maloplošných zvláště chráněných území by přineslo státnímu podniku značná omezení dosavadního způsobu hospodaření ve zdejších lesích vyplývajících ze základních a bližších ochranných podmínek. Některé praktické otázky týkající se především toho, jak za těchto podmínek obnovovat hlavní předmět ochrany – lužní les tak, aby byl i do budoucna zachován v nezměněné podobě, zůstaly nevyjasněny. Záměr na vyhlášení chráněných území nezohledňoval hospodářský aspekt tohoto opatření, které je pro hospodaření Lesů ČR zásadní. Tato skutečnost je i v rozporu se směrnicí o stanovištích, která v článku 2 stanovuje, že opatření přijímaná na základě této směrnice musí brát v úvahu hospodářské, sociální a kulturní požadavky

a regionální a místní charakteristiky.

Proto Lesní závod Židlochovice zpracoval vlastní návrh ochrany EVL Soutok – Podluží formou maloplošných zvláště chráněných území, který představoval 429 ha nejceněnějších lokalit. Ten byl však ze strany orgánů ochrany přírody shledán jako nedostatečný, a proto byl po dalších jednáních dále navýšen na 1 160 ha. Na tento kompromisní návrh doposud orgány ochrany přírody nereagovaly, zato se v poslední době ochrana přírody opět zaměřila na zajištění ochrany těchto EVL formou CHKO.

NENÍ JIŽ OCHRANA ÚZEMÍ Z POHLEDU SMĚRNICE O STANOVISTIŠTÍCH ZAJIŠTĚNA?

Na místě je otázka, zda je třeba vůbec ochrany území v tomto rozsahu? Vždyť podle tak zvané směrnice o stanovištích je již ochrana lesních stanovišť, zde především smíšeného lužního lesa s dubem letním, zajištěna. Ochranou se podle směrnice o stanovištích rozumí podle bodu a) článku č. 1 směrnice všechna opatření, která jsou potřebná pro zachování nebo obnovu přírodních stanovišť a populací volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v příznivém stavu z hlediska jejich ochrany. Povinnost zachování a obnovy lesních stanovišť je již ve stávající platné legislativě zákona č. 289/1995 Sb. o lesích zakotvena. Konkrétně se jedná o ustanovení § 31, která ukládají vlastníku lesa povinnost obnovovat lesní porosty stanovištně vhodnými dřevinami a vychovávat je včas a soustavně tak, aby se zlepšoval jejich stav, zvyšovala jejich odolnost a zlepšovalo plnění funkcí lesa.

Zákon o lesích dále stanovuje určité limity a termíny, jako například dvouletou lhůtu na zalesnění holiny nebo časový termín, kdy musí být zajištěna nová lesní kultura.

PRAKTICKÁ OPATŘENÍ NA OCHRANU PŘÍRODY, ANEB CO SE DOPOSUD V ÚZEMÍ EVL PODAŘILO

Od připravované ochrany území EVL, ať už bude řešena jakoukoliv formou, očekává ochrana přírody i praktická managementová opatření, a to především v lesních a lučních biotopech. Mimo území NPR (451 ha), kde lze předpokládat víceméně bezzásahový režim, lze vyčíst z rámcových směrnic připravovaných plánů péče požadavky na opatření za účelem podpory především saproxylofágních druhů hmyzu, jako je prosvětlování lesních porostů, tvorba biokoridorů, ponechávání určitého objemu mrtvého dřeva v prostu, ponechávání jednotlivých stromů po těžbě do fyzického rozpadu jako tak zvaných výstavků. Některá z těchto patření jsou prováděna již dnes. Zmíněné ponechávání výstavků na těžných plochách v počtu minimálně 10 kusů je běžnou praxí již od roku 2007. V posledních letech provádí Lesy ČR ve spolupráci s AOPK ČR opatření zaměřená na uvolňování stromů z porostních okrajů financovaná z Programu péče o krajinu. Cílem je vytvořit podmínky pro některé druhy saproxylického hmyzu, které jsou vázány na solitérní dnes již pro značný věk odumírající dřeviny na loukách. Mohutné solitérní duby a jejich torza jsou typickým fenoménem luk v oblasti soutoku Moravy a Dyje. Aby se tyto solitérní stromy v místě zachovaly i pro další generace, Lesy ČR vysadily nové dřeviny v rámci projektů spolufinancovaných z OPŽP, POPFK a vlastních zdrojů. Podnik spolu s dalšími zemědělskými subjekty také obhospodařuje státní louky. V okolí zámečku Lány je seče v takovém režimu, který umožňuje výskyt a rozmnožování některých druhů hmyzu, typicky modrásků, v rámci tak zvaných agroenviroklimatických opatření. Obdobný specifický management se provádí na jižněji situovaném komplexu Košárských luk, které jsou významnou ornitologickou lokalitou. Zde se seče až po 15. srpnu, aby se nerušily a neničily snůšky ptactva, například chřástala polního.

ŠŤASTNÝ ŽIVOT NA POTÁPĚJÍCÍ SE LODI

HUSTÉ LESY, STARÉ STROMY A EXTINKČNÍ DLUH

PAVEL ŠEBEK, JAN MIKLÍN, DAVID HAUCK, LUKÁŠ ČÍŽEK

RNDr. PAVEL ŠEBEK, Ph.D.

Pracuje na Entomologickém ústavu Biologického centra AV ČR, kde se zabývá ekologií a ochranou hmyzu vázaného na lesní biotopy, studuje nároky ohrožených druhů brouků a vliv ochranného managementu na biodiverzitu.

RNDr. JAN MIKLÍN, Ph.D.

Na Přírodovědecké fakultě Ostravské univerzity se věnuje kartografické tvorbě, mapovému designu a využití geoinformačních technologií v ochraně přírody. Mimo akademickou sféru se zaměřuje na popularizaci přírodovědných a ochranných témat.

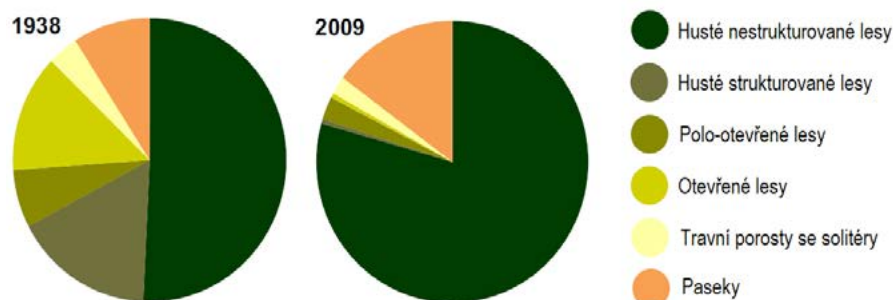
DAVID HAUCK

Entomolog a nadšený terénní pracovník. Dlouhodobě se věnuje průzkumu lokalit za účelem zjištění přítomnosti vzácných druhů včetně brouků vázaných na mrtvé dřevo.

Mgr. LUKÁŠ ČÍŽEK, Ph.D. Entomolog zabývající se ekologií a ochrannou biologií lesů a stepí mírného pásu. Pracuje na Entomologickém ústavu Biologického centra AV ČR, přednáší na Jihočeské univerzitě i jinde.

Staré stromy jsou klíčové prvky pro biodiverzitu (Lindemayer et al. 2014), neboť kromě běžných organismů vázaných na stromy či les hostí i řadu vzácných specialistů. Mezi ně se řadí i tři zvláště chráněné

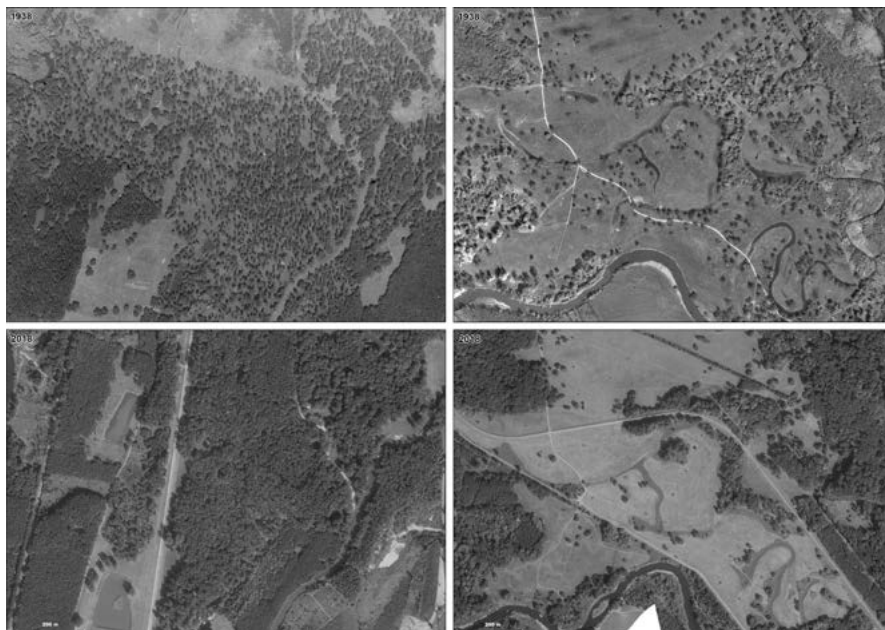
ženy krasec dubový (*Eurythyrea quercus*). První dva jsou zároveň chráněni v rámci soustavy Natura 2000, na celoevropské úrovni tak slouží jako deštňkové druhy právě k ochraně starých stromů.

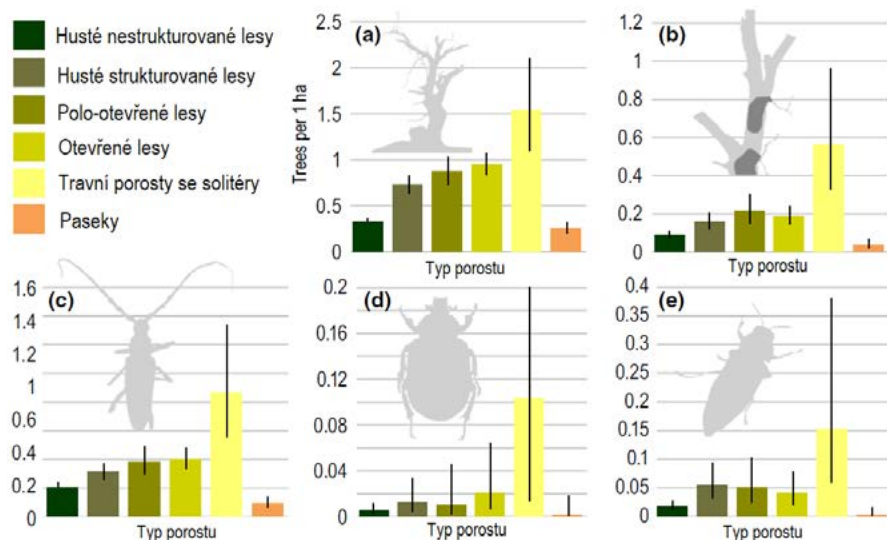
Obr. 1. Procentuální zastoupení porostů podle jejich otevřenosti v historii a v současnosti. Data z luhů v EVL Soutok – Podluží a Niva Dyje.

druhy brouků, silně ohrožení tesařík obrovský (*Cerambyx cerdo*) a páchník hnědý (*Osmoderma barnabita*), či kriticky ohro-

žené velké staré stromy a zmíněné brouky najdeme i v luzích při soutoku Moravy a Dyje, v evropsky významných lokalitách Soutok

Obr. 2. Snímky dvou různých ploch v luzích nad Soutokem řek Moravy a Dyje z roku 1938 (nahore) a ze současnosti (dole) ukazuje zásadní proměnu krajiny, především výrazné oddělení lesa a bezlesí. Takže zatímco otevřené lesy většinou zhoustly (vlevo), solitéry na loukách naopak značně prořídly (vpravo). Podobné změny zasáhly nížinné lesy celé republiky i většiny Evropy. A stále běží, jak ukazuje mimo jiné i případ národního parku Podyjí. Snímky z roku 1938 (c) MO ČR, aktuální ortofoto (c) ČÚZK.

Obr. 3. Průměrné počty (a) dubů nad 70 cm, (b) stromů s dutinami, (c) stromů s tesaříkem obrovským, (d) stromů s páchníkem hnědým a (e) stromů s krascem dubovým v přepočtu na hektar podle aktuální otevřenosti porostů.

– Podluží a Niva Dyje. Mohlo by se zdát, že oni tři brouci si v oblasti Soutoku žijí šťastně pospolu už stovky let navzdory výrazným změnám, které jihomoravské luhy postihly. Dnes tvoří většinu luhů husté lesy (Obr 1 a 2). Po většinu dob minulých, konkrétně až do druhé světové války, byly zdejší lesy mnohem světlejší především v důsledku pastvy dobytka či díky pěstování středního lesa (Miklín & Čížek 2014).

O tom, jak je otevřenost biotopu pro staré stromy a jejich vzácné obyvatelé důležitá, pojednává i nedávná studie, která v luzích proběhla (Miklín et al. 2018). Využila znalosti o současné a historické podobě luhů, aby vysvětlila, v kterých oblastech se dnes staré stromy vyskytují, a zda je jejich výskyt

ovlivněn minulostí. Na celém území luhů (na ploše 146 km²) byly mapovány duby s průměrem kmene větším než 70 cm, stromy s dutinami, stromy osídlené tesaříkem obrovským, páchníkem hnědým a krascem dubovým. Struktura lesa byla odhadnuta z leteckých snímků z let 1938 a 2009. Lesy byly podle otevřenosti rozděleny na: (i) husté nestrukturované, (ii) husté strukturované, (iii) polo-otevřené lesy, (iv) otevřené lesy, (v) travní porosty s roztroušenými stromy a (vi) paseky.

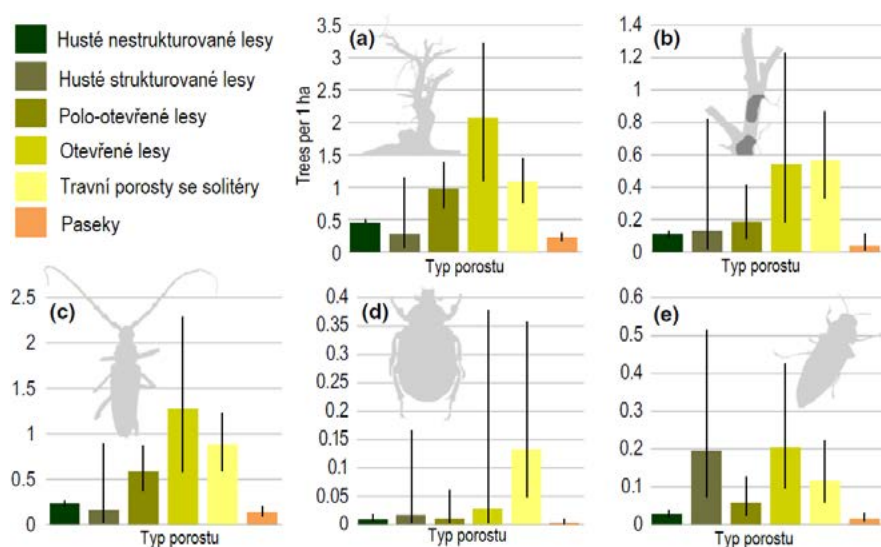
Výsledky ukazují, že výskyt všech typů stromů je silně závislý na otevřenosti porostu (Obr. 3). Když data standardizujeme rozlohou konkrétního typu porostu, ukáže se, že nejméně cílových stromů na hektar

se vyskytuje v hustých nestrukturovaných lesích a samozřejmě na pasekách, zatímco v porostech s otevřenější strukturou se starých stromů průměrně vyskytuje nejméně dvakrát tolik, často ale i více (v případě travních porostů se solitéry dokonce až šestkrát více).

Standardizace je přitom poměrně důležitá. V přepočtu na hektar se v dnešních otevřených porostech totiž sice nachází více stromů, ale jejich celková plocha je v porovnání s rozlohou hustých nestrukturovaných lesů poměrně zanedbatelná (Obr. 3). Zdálo by se proto, že lpění na zvýšení otevřenosti porostu z důvodu zachování starých stromů a jejich obyvatel je zavádějící, protože v hustých lesích se v součtu nachází cílových stromů mnohem více.

Že je to jen zdání, ukáže pohled do minulosti. Když vezmeme dnešní husté nestrukturované porosty a zaměříme se na to, jak vypadaly v roce 1938, zjistíme, že místa, kde se v nich dnes nachází cílové stromy, jsou z naprosté většiny bývalé otevřené porosty (Obr. 4). A to už je informace poměrně zásadní. Znamená to totiž především dvě věci. Jednak staré stromy vyrostly v docela jiných podmínkách, než v jakých rostou dnes. Jednak nevyrostou v hustém zápoji korun. Ponechme teď stranou, že se jedná převážně o produkční lesy. Staré stromy jsou v oblasti ceněny z estetických důvodů a jejich dřevo je ke zpracování často již nevhodné, a tak jsou ponechávány k dožití. Problém nedostatku starých stromů se týká i dvou pralesních rezervací, které jsou bezzásohové. Čím to, že husté lesy nejsou schopny staré stromy vytvářet nebo udržet?

Důvodem je boj o světlo. Strom, který vyrostl v otevřených podmínkách, se větví blízko u země a vytváří mohutnou, rozložitou korunu. Pokud, ale časem v okolí stromu vyrostou mladší stromy, ať už v důsledku výsadby nebo samovolné sukcese, starší strom zpravidla přerostou. Bojují totiž mezi sebou o světlo, a tak rostou do výše. Starý strom se tak brzy ocitne ve stinných podmínkách, na které není zvyklý. Vzhledem ke svému věku již není schopný mladším a vitálnějším stromům konkurovat a postupně umírá. Takový stav ale nevyhovuje zvláště chráněným druhům brouků. Jednak všichni tři výše zmínění brouci preferují otevřená stanoviště nebo vyhřáté části stromů, jednak mají problém potenciálně vhodné stromy v hustém lese

Obr. 4. Průměrné počty (a) dubů nad 70 cm, (b) stromů s dutinami, (c) stromů s tesaříkem obrovským, (d) stromů s páchníkem hnědým a (e) stromů s krascem dubovým v dnešních hustých nestrukturovaných porostech ale podle jejich otevřenosti v roce 1938.

najít. Pokud pak starý strom v důsledku nedostatku světla nakonec uhynie, přestává být zajímavý pro páchníka a tesaříka obrovského, i pro mnoho dalších druhů hmyzu. Naproti tomu, pokud strom stárne v otevřených podmínkách s dostatkem světla, je schopen se vypořádat i s poměrně velkým poškozením a poskytovat tak útočiště svým hostům i další desítky nebo stovky let. Bohužel žádný strom ale nežije věčně. A jihomoravské luhy se navíc potýkají s poklesem hladiny spodní vody, takže pomalu odcházejí i dobře oslunění veteráni a zatím za ně nevzniká adekvátní náhrada. Chybí zde totiž střední generace solitérních dubů, které by mohly ještě žijící veterány nahradit v nejbližších letech. V lesích určených k produkci dřeva je za účelem zajištění budoucí generace starých stromů

Tesařík obrovský by do budoucnosti měl hledět s obavami. Osud světlých doubrav a jejich bioty je bez pastvy a ohně velmi nejistý. Optimizmus by naopak měla roznášet hemolymfa tělíčkem tesaříka alpského. Velmi mu vyhovuje probíhající expanze stínomilných dřevin na území, která od doby ledové pokrývala dubová savana. Zejména dřevo javorů, včetně javoru jasanolistého, jeho larvám chutná velice. A v teplých nížinách slunná stanoviště nepotřebuje. Vzdor oteplování proto sestoupil z hor a šíří se nedávno zapojenými lesy nížin. Proměna evropských nížinných lesů tak pěkně ukazuje, že způsob, jakým se ke krajině chováme, má na její podobu a biotu podstatně větší vliv, než moderní strašidla. Minimálně prozatím. Foto David Hauck

Tesařík alpský (Rosalia alpina).
Foto David Hauck

ponecháváno průměrně 100 výstavek na 10 hektarů smýceného lesa. Toto číslo se někomu může zdát dostatečné, jinému zase nedostatečné, nicméně problém s tvorbou vhodných stanovišť pro naše zvláště chráněné brouky to téměř neřeší. Ponechané výstavek totiž, pokud přežijí, nedosahují povětšinou rozměrů starých solitérních stromů. Navíc rostou v místech určených k pěstování lesa. Během krátké doby je mladší stromy zase zarostou. A pokud snad obstojí v jejich konkurenci a veteráni se z nich stanou, budou mít migrující brouci zase problém je v hustém lese najít.

Tesařík obrovský, páchník i krasec dubový si možná dnes v oblasti Soutoku žijí šťastně, ale ve skutečnosti se nacházejí spíše na palubě potápějící se lodi. Až v blízké budoucnosti stávající vhodné stromy odumřou, nebudou se mít brouci kam přestěhovat. Za

stávajícího hospodaření, které vytváří především husté lesy neschopné vhodné stromy vytvořit, jsou všichni tři brouci - a s nimi množství dalších, často ještě podstatně vzácnějších a ohroženějších organismů - již nyní odsouzeni k vyhnutí. Otázkou je, kdy tento extinkční dluh splatí. K odvrácení jejich záhuby může pomoci pouze výrazná změna v přístupu k jejich ochraně, a to především aktivní vytváření lesů s trvale otevřeným korunovým zápojem.

LITERATURA

Lindenmayer, D. B., Laurance, W. F., Franklin, J. F., Likens, G. E., Banks, S. C., Blanchard, W., et al. (2014). *New policies for old trees: Averting a global crisis in a keystone ecological structure.* Conservation Letters, 7, 61–69.

Miklín, J., & Čížek, L. (2014). *Erasing a European biodiversity hot-spot: Open woodlands, veteran trees and mature forests succumb to forestry intensification, succession, and logging in a UNESCO Biosphere Reserve.* Journal for Nature Conservation, 22, 35–41.

Miklín, J., Sebek, P., Hauck, D., Konvíčka, O., & Čížek, L. (2018). *Past levels of canopy closure affect the occurrence of veteran trees and flagship saproxylic beetles.* Diversity and Distributions, 24, 208–218.

ČTYŘI PODOBY POVODŇOVÁNÍ NA SOUTOKU MORAVA A DYJE

DAVID VESELÝ

Ing. DAVID VESELÝ

Projektový manažer pro Povodí Moravy, s.p., zabývá se správou vodních toků a vodních děl, mj. kvalitou vodních útvarů a říčních revitalizací. Navrhl a realizoval řadu studií a projekty zaměřené na přírodě blízkou protipovodňovou ochranu. Výsledkem této práce jsou akční plány nejen pro povodňovou ochranu, ale také na zachycení vody v krajině pro suchá období. Další studie a projekty jsou zaměřeny na říční revitalizaci a migraci ryb. Od roku 2000 se podílí na přípravě a činnosti Trilaterální Ramsarské platformy – trilaterální iniciativy pro nivu na soutoku Moravy a Dyje. Od roku 2005 je členem expertní skupiny Českého Ramsarského výboru pro mezinárodní ochranu mokřadů.

Lužní les na soutoku Moravy a Dyje byl vždy závislý na pravidelných povodních. Stejně jako řeka Nil umožnila vznik starobylé egyptské civilizace, přinášely také řeky Dyje a Morava s každoroční jarní povodní do oblastí soutoku enormní množství živin. Živiny jsou jistě důležitou podmínkou, ale pro růst lužního lesa je stejně důležitý dostatek vody. V této oblasti, která z hlediska srážek patří k nejsušším regionům střední Evropy, se lužní les na déšť příliš spoléhat nemohl. V tomto směru byl opět závislý na povodni. Pro lužní les je vlastně typické, že více než vodou, která naprší na jeho území, je zásobován vodou, kterou z výše položených částí povodí přivedou řeky. Právě to, jak dokáže tuto vodu zachytit, využít a hospodařit s ní, je podstatou jeho úspěšného obsazení dolních úseku toku. V poslední době se množí i názory, že voda zachycená v lužním lese pozitivně ovlivňovala i nelesní biotopy v jeho sousedství. O vysokou hladinu vody v lužním lese byla „opřena“ hladina vody v celém regionu. Můžeme jen

odhadovat, jakou měrou se na suchu jižní Moravy podílí současně neutěšený stav vodního režimu lužního lesa.

V souvislosti se soutokem nejčastěji hovoříme o řece Moravě a Dyji, nesmíme ale zapomenout ani na řeku Kyjovku. Je sice nejmenší z těchto tří řek, ale tvoří osu celé oblasti. Je jakousi střednicí, která z rozvětvené soustavy ramen sbírá vodu rozlitou z obou jejích větších sester. Dnes jsou povodňové průtoky Kyjovce odebrány a již pod městem Hodonín převedeny odlehčovacím ramenem do Moravy. V minulosti se ale i ona uměla rozvodnit. Právě přítomnost tří velkých řek tvořila výjimečnost této lokality. Někdy se rozvodnily všechny, někdy jen jedna. Někdy se povodně na řekách potkaly, jindy přicházely postupně za sebou. Někdy přinášela více vody jedna řeka již v polovině února, jindy jiná až na konci března nebo v dubnu. Tento systém vlastně skýtal nekonečné množství kombinací a každé jaro přineslo nové překvapení. Často byla zatopená celá niva, někdy se

Odlehčovací jez Pohansko reguluje průtoky do poldru během extrémních povodní, také ale umožňuje přivést vodu do poldru v době, kdy ji les potřebuje, respektive kdy mu umožní doplnit důležité zásoby vody v půdě nebo nasycit spodní vody. Foto archiv autora

Při povodňování voda postupně naplňuje vodní toky i dříve suché kanály a průlehy. Po jejich naplnění se voda začíná postupně rozlévat nebo prosakovat na louky, stejně jako plní tuně a deprese v lužním lese. Foto archiv autora

ale voda rozlila jen na její část. Některé části nemusely být zatopené několik let, na nižších místech zůstávala voda rozlita třeba i trvale a vyschla jen velmi výjimečně. Nic vlastně nebylo jisté a této nahodilosti jsme se dnes naučili říkat disturbance. Stabilizované biotopy a společenstva byly znenadání narušované povodní a tím se vytvářel prostor pro organizmy, které by jinak v konkurenci vyšších sukcesních stádií neměly šanci. Zdánlivě trvalé tůně vyschly a nutily své původní obyvatele osídlovat další a další stanoviště. Dynamika povodní vytvářela rozmanitost lužního lesa. Nepravidelnost rozlivů umožnila, že v některých létech došlo k zaplavení jinak stabilizovaných suchozemských společenstev lužních luk a tak vznikaly velmi potřebné plochy pro reprodukci fytofilních druhů ryb. Bez zatopených luk by řeky nemohly být plně například štik. Řeka pomáhala lužní krajině a ta se jí zato dokázala odvděčit. Tak takto nějak vypadala první podoba povodňování lužního lesa, když řeky hrály ještě hlavní roli a scénář psala nahodilost přírodních jevů. O rozsahu povodní si můžeme udělat představu z historických záznamů z 30. let 19. století. Dle nich činila inundace v celém údolí řeky Dyje pod Břeclaví 15 360 hektarů, k čemuž je nutno připočítat ještě 7 590 hektarů rozlivů spojených s řekou Moravou. Jaké konkrétní kultury byly zatá-

pěny, nám popisuje přehled břeclavského vrchnostenského úřadu z roku 1837. Týká se katastrů obcí Břeclav, Stará Břeclav, Ladná a Lanžhot, na kterých činila celková inundace 2 567 ha. Z toho připadlo 1 711 hektarů na lesy, 690 hektarů na louky, 148 hektarů na pastviny a jenom 18 hektarů na pole. Z těchto čísel vyplývá, že dvě třetiny zatápeného území tvořil lužní les, a že pole netvořila ani jednu setinu zatápené plochy. V případě lužního lesa se uvádí, že záplavy lesu neškodí, ale spíše prospívají. Pouze nejzamokřenější místa luhu, kde mohla růst pouze vrba a rákosiny, se zde uvádějí jako „půda neplodná“ a tedy bez hospodářského užitku. Složitější byla situace v případě luk. I zde je vliv povodní vnímán příznivě, ale častěji spíše nepříznivě. Z tehdejších přehledů je patrné, že pro 30 % luk byly jarní záplavy jen příznivé, na 62 % luk již podmáčení zhoršovalo kvalitu sena a poněkud snižovalo i výnosy, 8 % luk bylo močálovitých. Stále zde ale hovoříme o loukách, takže celkové podmáčení nemohlo být takové, aby došlo k posunu luční druhové skladby směrem k mokřadním druhům běžným při trvalém zamokření. Na jiném místě se taky uvádí, že louky ležící mimo inundaci jsou většinou pouze jednosečné a dávají menší výnosy, než pravidelně zaplavované louky, které mají i lepší půdu. Omezení hospodaření

na loukách vlivem povodní bylo tedy spíše nepravidelné, závislé na konkrétní situaci daného roku a celkově byl přínos záplav pro louky spíše pozitivní i z hospodářského pohledu. Podíl zatápených luk byl, jak již bylo řečeno, minimální a pokud docházelo k jejich zatopení opakovaně, byly většinou převedeny na louky nebo pastviny. Z počátku 19. století pocházejí také první pokusy o meliorace. Od jejich samotného počátku byly ale kanály sloužící k odvedení vody v období záplav využívány také k zavlažování pozemků v období sucha. Rychle odvedená povodňová voda nestihla doplnit zásoby podzemní vody a tak v červnu 1852 podává břeclavský úřad zprávu knížecí dvorní kanceláři o možnostech umělého zaplavování břeclavských luk. Ano, tak stará je historie umělého povodňování lužní krajiny. Na počátku všech rozsáhlých melioračních projektů stojí lichtenštejnské dominium. Na druhou stranu to byly právě Liechtensteiny, kteří naopak bránili soustavné regulaci toků. Nezpochybňovali sice hlavní cíl regulací, tedy zabránění záplav, vyžadovalo by to však podle nich „neslýchané náklady“ a „obrovské oběti na půdě a na rozsáhlých plochách krásného lužního lesa“. Jejich připomínky se velmi prozřetelně týkaly i vodního režimu lužního lesa: „Lesní porosty se staletými duby, jilmy a jasany, vyrostlé ve vlhku a každoročně zaplavované, by musely nutně uschnout po tak podstatném odvodnění, jaké by regulace znamenala“. Německy mluvící Liechtensteiny byli ale na základě Benešových dekretů ze svých majetků vyhnáni jako Němci a brzy knížecí způsoby vystřídalo hospodaření podle sovětského vzoru. Z dobového pramene z období plánovitého hospodaření stojí za citaci jedna myšlenka: „Vzhledem k neuváženým úpravám na horních a středních úsecích toku došlo k tak zásadnímu rozkolísání průtoku, že je nutné upravit i jejich dolní úseky“. S touto logikou se tedy nakonec k úpravám řeky Moravy a Dyje přistoupilo. Koncepce řešení úpravy vodohospodářských poměrů ze 70. let minulého století si významnou funkci lesů za povodní uvědomovala. Soustředila se ale bohužel spíše na to, co poskytoval za povodně les, než na to, co povodeň poskytovala lesu. Schopnost lužní krajiny tlumit povodně byla natolik silná, že tuto funkci muselo zajistit i nové řešení. Lužní lesy byly sice od obou páteřních řek odděleny hrázemi, takto uzavřený prostor byl ale definován jako poldr, tedy

Nedaleko křižovatky Hrázové a Anglické cesty voda přes stavidlový objekt poldru zase opouští a teče zpátky k řece Dyji a jejím ramenům. Téměř obdélníková vodní plocha Hvězda je pozůstatkem těžby materiálu pro stavbu hráze poldru. Foto archiv autora

území, kam je možné povodňové vody rozlévat řízeně. Řeka se už tedy do lužního lesa nerozlévala samovolně - vždy když překročila kapacitu přirozeného koryta - ale okamžik rozlivu určoval člověk na základě manipulace na technických objektech. Tímto bylo možné určit poldru konkrétní vodohospodářský účel. Hlavní nárokový objekt byl tedy umístěn na řece Dyji v lokalitě Pohansko a poldru slouží k zachycení vody z Dyje tak, aby se odtok povodně v Dyji zpozdil do doby, kdy již odtekla povodeň v Moravě. Povodňová voda z Moravy se po těchto úpravách do lužního lesa ve významné míře již nerozlévala.

S novým pořádkem, který v podstatě vše podřídil protipovodňové ochraně, se voda měla do lužního lesa rozlít jednou za sto let, v lepším případě jednou za padesát nebo dvacet let. Nižší povodně již nejsou z hlediska protipovodňové ochrany zajímavé. Pro lužní les jsou ale právě tyto nižší povodně, přicházející jednou za rok, dva či třeba pět let, důležité. A tak bylo logické, že voda začne lužnímu lesu chybět. Dnes již nelze dohledat, jak byla situace řešena bezprostředně po úpravě řeky Dyje, respektive po vybudování hrázového systému poldru. Celé vodohospodářské řešení na Jižní Moravě bylo završeno dokončením třetí, respektive největší dolní nádrže vodního díla Nové Mlýny. V manipulačním řádu

této nádrže již byla zakotvena možnost nadlepšení průtoku v Dyji ve prospěch realizace povodňování lužního lesa. Byla tím dána možnost umělé povodňování nezávisle na přirozené průtokové situaci, kdy byl manipulací na vodním díle nadržován objem vody potřebný pro vytvoření dostatečně velké umělé povodňové vlny. Toto povodňování bylo prováděno na základě žádosti Lesního závodu Židlochovice, který mohl určit, kdy má být voda do lužního lesa přivedena. A to byl vlastně hned od začátku hlavní kámen úrazu. Povodně, jak byly známy z minula, měly také částečně destruktivní charakter. Dnes již víme, že tento efekt se může projevit i pozitivně, například vymíláním meandrů nebo čištěním zanesených koryt kanálů. V 90. letech ale převládala snaha najít termín, kdy povodeň „neškodí nikomu“. Omezené byly i možnosti manipulace na nádržích Nové Mlýny. Z důvodu zahnízdění ptáků již v průběhu března nebylo možné nadržovat vodu pro umělé povodňování, protože zvýšená hladina by způsobila fatální škody na jejich hnízdech. První umělé povodňování se provedlo pravděpodobně v roce 1992, každopádně poslední proběhlo v roce 1998. Tato etapa tedy netrvala ani deset let. Proč vlastně povodňování v 90. letech skončilo? Rok 1998 je také poměrně vzdálenou minulostí a záznamy o povodňování buď

neexistovaly, nebo se již nedají dohledat. Takže i zde se budu muset spolehnout na vlastní paměť a orální historii. Někdy se dá zaslechnout, že po umělém povodňování zůstávaly nánosy bahna na lesní cestní síti a povodňování skončilo z důvodu náročnosti jejich úklidu. Pravděpodobnější je ale problém s nalezením vhodného termínu. Poslední roky povodňování se termín „kdy povodeň nikomu neuškodí“ hledal stále hůře a z dnešního pohledu víme, že takový termín zřejmě ani nemůže existovat. Každopádně se nedařilo sladit z dnešního pohledu již zřejmě překonané protichůdné zájmy různých skupin. Po roce 1998 již Lesní závod Židlochovice o povodňování nepožádal a tak vlastně skončila etapa druhého způsobu povodňování lužního lesa, kdy se člověk snažil najít lepší způsob povodňování než příroda sama.

Důvodem pro ukončení povodňování mohla být i skutečnost, že Lesy ČR začaly v tomto období uplatňovat zcela jiný způsob zásobení lesa vodou. V tomto případě již ale téměř nejde mluvit o třetím způsobu povodňování, ale spíše o zavodňování či zavlažování lužního lesa. Celková filozofie tohoto řešení spočívala na využití sítě původních odvodňovacích kanálů, které měly po povodních vodu z lužního lesa odvést. Jejich funkce byla obrácena naruby a kanály měly sloužit k zavodňování lužního lesa. Síť kanálů byla pročištěna od nánosů a byly vybudovány drobné stavidlové a dělící objekty umožňující s vodou hospodařit a místně ji vzdouvat tak, aby byla rozvedena do celé plochy lužního lesa. Voda pro tento účel byla přiváděna z řeky Moravy až od jezu v Hodoníně, případně bylo možno využívat vodu z řeky Kyjovky. Tento způsob se zdál být úspěšný po poměrně dlouhou dobu a byl uplatňován téměř dvacet let. Nutno ale doplnit, že v tomto období prošlo několik menších či středních povodňových epizod, které vodní režim lesa pozitivně ovlivnily. Přesto, že se to na zdravotním stavu lesa hned neprojevilo, začal se plíživě prohlubovat deficit zásoby spodní vody. Samozřejmě k tomu přispělo i suché období, které je možné datovat od roku 2014. Významný vliv na to mělo i postupné „stárnutí“ celého systému. Síť kanálů, ve které po pročištění poměrně ochotně voda zasakovala do podzemního horizontu, se postupně plnila sedimenty a kolmatovala. V systému chyběla dynamika povodní, která by opět pročištila a ote-

vřela profily pro zasakování vody a efektivita celého opatření se postupně vytrácela. Proto v roce 2017 po téměř dvaceti letech Lesy ČR opět požádaly o umělé povodňování z řeky Dyje a toto povodňování se zopakovalo i v roce 2019.

Jaká jsou tedy pravidla pro současnou etapu čtvrté podoby povodňování lužního lesa? Dle manipulačního řádu jsou díky výškovému uspořádání pevného prahu odlehčovacího jezu Pohansko možné odběry pro zavodňování lužního lesa až při průtoku větším než $Q = 20,0 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ v Dyji, t.j. nad kótou 153,28 m n. m. Při vyšších průtocích se plynule zvyšuje i nátok do lužního lesa. Při průtoku v Dyji $60 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ (kóta hladiny u jezu 154,36 m n. m.) je průtok pro zvodňování lesů $1,0 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Na základě hydrometrování v posledních letech se ukazuje, že k dosažení této úrovně zavodňování lužního lesa je potřeba ještě o 10 či 20 kubíků vyšší průtoky v řece Dyji. Každopádně povodňování pokračuje až do průtoku $110 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ kdy do poldru natéká přibližně $20,0 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Za průtoků vyšších než $110 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ se jez postupně zahradí, aby do poldru nenatékalo více než právě $20,0 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Nátok do poldru je tedy omezen již při průtoku v Dyji nižším než jednoletá povodeň. Vyšší nátoky se mohou do prostoru poldru dostat pouze v období extrémních povodní. Dle manipulačního řádu začíná odlehčování do poldru až při průtoku v Dyji $560 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$, což je průtok vyšší než dvacetiletá povodeň. Mimo období řízeného povodňování nebo extrémních

povodní je jez Pohansko trvale zahrazen. V průtokové řadě tedy vzniká velká mezera mezi jednoletou a dvacetiletou či spíše padesátiletou povodní, kdy povodňování poldru není vůbec realizováno. Režim povodňování je tedy nastaven z hlediska hospodaření v lužním lese, ale nerespektuje potřebu tohoto biotopu z hlediska dynamiky vodního režimu. Pokud se podíváme do připravovaného Plánu péče o Národní přírodní památku Soutok, najdeme zde požadavky na výrazně jiný způsob povodňování. Povodňování by mělo být obnoveno jako projev přirozeného vodního režimu. Při povodňování by mělo být možné napouštět do poldru průtok $40 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ a při průtocích v Dyji vyšších než $Q1$ dokonce až $100 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Tyto požadavky výrazně převyšují současné možnosti a i povodňování na hodnotě $20 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$ je za současných průtokových stavů velmi problematické. Zjednodušené se dá říct, že na každý kubík vody, který jsme schopni dostat do prostoru poldru, nám několik desítek kubíků vody utíká řekou Dyjí. Nátok do poldru není ale ani tak závislý na množství vody, která protéká řekou Dyjí, ale na výšce hladiny v místě odběrného objektu. Z tohoto důvodu vzniká v současnosti záměr na vybudování vzdouvacího objektu na vlastní řece Dyji. Tento objekt by umožnil dosáhnout potřebné hladiny pro zavodňování lužního lesa i při průtocích výrazně nižších než v současnosti. Na druhou stranu je zde požadavek, aby objekt, který bude ve funkci jen několik desítek

dnů v roce, mimo toto období co nejméně ovlivňoval přirozený tok řeky Dyje. Z vodohospodářského pohledu se jedná o velmi netypické zadání, a proto i výsledný objekt bude zřejmě velmi netypický. Uvažuje se například o formě, která velmi připomíná stávající profily provizorních hrazení, případně o kombinaci podobného objektu s novou mostní konstrukcí.

Ve chvíli, kdy povodňování díky novému vzdouvacímu objektu nebude tolik závislé na režimu nádrží Nové Mlýny, stojí za zvážení umělé povodňování více navázat na přirozenou hydrologickou situaci řeky Dyje. Tedy povodňovat ve chvíli, kdy tomu přirozeně zvýšené průtoky v Dyji nahrávají. Nebo ještě odvážněji: v období, kdy to přirozené průtoky neumožňují, lužní les prostě uměle nepovodňovat a věřit, že jsme si v lužním lese ve vodných letech utvořili dostatečnou zásobu podzemní vody. Takto ostatně lužní les přirozeně zřejmě fungoval. Je jasné, že cesta ke konečné čtvrté podobě dynamického povodňování lužního lesa na soutoku Moravy a Dyje je ještě dlouhá, důležité na soutoku Moravy a Dyje je ještě dlouhá, důležité ale je, že jsme se po ní rozhodli vydat.

POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Wild J., Kaplan Z., Danihelka J., Petřík P., Chytrý M., Novotný P., Rohn M., Šulc V., Brůna J., Chobot K., Ekrť L., Holubová D., Knollová I., Kocián P., Štech M., Štěpánek J. & Zouhar V. (2019): Plant distribution data for the Czech Republic integrated in the Pladias database. *Preslia* 91: 1–24.

VÝSKYT ČESKÝCH ROSTLIN NYNÍ V JEDNÉ DATABÁZI

Data o výskytu druhů jsou shromažďovány do různých databází, některých sloužících spíše „čistě“, a jiné aplikované vědě. V případě rostlin nyní vznikla databáze Pladias (www.pladias.cz), která pokrývá výskyt cévnatých rostlin v České republice z 13 zdrojů (např. NDOP, FLDOK,...). Celkem se zde nachází přes 13 miliónů záznamů o více než 5 tisících taxonech. Nálezová data procházejí přísnou kontrolou kvality. Tato integrovaná databáze může sloužit ochraně přírody jak čistě z hlediska proověřených informací o přítomnosti druhů na daném území, tak pokročilejších časoprostorových analýz.

-simpolak-

OCHRANA SOUTOKU – MEZINÁRODNÍ OSTUDA

MOJMÍR VLAŠÍN

RNDr. MOJMÍR VLAŠÍN
ekolog, soudní znalec v oboru
ochrana přírody. Od roku 2018
předseda Českého ramsarského
výboru.

Český ramsarský výbor, jehož jsem dlouholetým členem, přijal v květnu 2019 na svém řádném zasedání toto stanovisko: „Český ramsarský výbor plně podporuje bezodkladné vyhlášení navržených maloplošných zvláště chráněných území v kategorii NPR a NPP, které zabezpečí nejnutnější ochranu předmětů ochrany evropsky významné lokality Soutok-Podluží. Zároveň považuje za důležité zahájit proces vyhlášení CHKO Soutok. Ochrana tohoto území v kategorii CHKO dlouhodobě zajistí účinnou ochranu přírodních procesů v celém území. Možnost vyhlášení CHKO je nyní v regionu vnímána pozitivně, proto Český ramsarský výbor navrhuje odsouhlasit záměr na vyhlášení CHKO Soutok také ze strany Ministerstva životního prostředí.“ Možná se zeptáte, co to sem pletu. Co se má co míchat ramsarský výbor do ochrany území Natura 2000? Ale on do

toho opravdu má co mluvit! Území tzv. Mezinárodně významného mokřadu pod názvem „Mokřady dolního Podujetí“, které se plošně téměř shoduje se zmíněným EVL Soutok - Podluží je jedním ze 14 mezinárodně významných, tzv Ramsarských mokřadů na našem území. A zároveň je jedním ze dvou, které dosud nepožívají legislativní ochranu. Což už hraničí z mezinárodní ostudou. Ano, a toto území má být chráněno také proto, že je to evropsky významné území a stát měl na vyhlášení ochrany 6 let. Tato doba marně uplynula v roce 2014. Tady už nejde jen o ostudu, ale i o porušení evropského práva s možnou velmi tvrdou sankcí. Evropská komise už zahájila s Českou republikou tzv. pilotní řízení za nedodržení evropské legislativy. A právě toho se dovolává Český ramsarský výbor, poradní orgán Ministerstva životního prostředí. Toto své doporučení postou-

Vodorovné větve a mohutný kmen jsou typické znaky stromů, které vyrostly mimo konkurenci ostatních. A také relativně malá výška, zjevná na rozdíl ve výšce mrtvého solitéru a stromů v zápoji za ním. Foto David Hauck

pil prostřednictvím resortního náměstka ministru ŽP Richardu Brabcovi.

Jak je možné, že stát, který si sám určil, že toto území pokryje určitou legislativní ochranou, není schopen svému závazku dostát? Kdo vlastně brání tomu, aby území takto hodnotné bylo vyhlášeno? Ten důvod se jmenuje: Biosférická rezervace Dolní Morava, o.p.s. Tato organizace byla založena v roce 2004 pěti subjekty: Moravské naftové doly, a.s., Ministerstvo životního prostředí, ČSOP z.s., Okresní hospodářská komora Břeclav a Lesy České republiky s.p. Oficiálně proto, aby do doby vyhlášení řádné legislativní ochrany tohoto území alternovala správu CHKO. Toto očekávání však o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava nejenže nesplnila, ale proměnila v pravý opak. Ministerstvo životního prostředí proto v roce 2012 z role zakladatele a tím pádem i z orgánů této společnosti vystoupilo. Je nejvyšší čas, aby tak učinil i spolek ČSOP. Je totiž zřejmé, že o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava aktivně vystupuje proti vyhlášení CHKO Soutok a vlastně proti jakékoliv legislativní ochraně tohoto území. Jak k tomu došlo? Při revizi BR Pálava (koncem 90. let) Český národní komitét MAB (člověk a biosféra) navrhl její rozšíření o oblast cenných lužních lesů na soutoku Moravy a Dyje nebo zajištění jejich ochrany formou vyhlášení samostatné CHKO Soutok. Zástupci o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava – v rozporu s doporučeními a usneseními Českého národního komitétu MAB, i se zájmy dvou zakladatelů (MŽP a ČSOP) aktivně, a bohužel i úspěšně, vystupovali proti vyhlášení CHKO Soutok a zaštiťovali se „zájmy místních obyvatel a subjektů“. Místo aby zástupci o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava kolizím v ochraně přírody na území Soutoku předcházeli a napomáhali při řešení regionálních konfliktů (namátkou: projekt obory Obelisk, hospodaření v lužních lesích, úprava půdy frézováním, ponechávání výstavek, letnění rybníka Nesytu, obnova alejí apod.) svým kontroverzním vystupováním situaci často zbytečně vyhocovali, spory uměle prodlužovali. Pro většinu regionálních konfliktů bylo typické, že zapojení o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava vedlo spíše k eskalaci sporu.

Často ředitel či někteří členové orgánů o.p.s. byli ve střetu zájmů. Tak například člen správní rady o.p.s. ing. Fabičovic bez stavebního povolení v roce 2005 oplotil

území o rozloze 4 km² mezi Lednicí, Rakvicemi a Podivínem. Proti tomuto záměru se postavily zejména dotčené obce Rakvice a Podivín. V oploceném území se nachází PP Květné jezero, území je součástí EVL Niva Dyje. V oploceném území vysadil zvěř dávno před tím, než příslušný úřad vydal nutné povolení. Plot byl legalizován dodatečným stavebním povolením teprve v roce 2010. Člen správní rady OPS Biosférická rezervace Dolní Morava ing. Fabičovic mj. opakovaně požadoval zrušení PP Květné jezero (možno doložit kopiemi úředních dopisů), louku s výskytem zvláště chráněných druhů nechal naorat a pokusil se o její zalesnění (možno doložit rozhodnutím ČIŽP), vyasfaltoval málo používané lesní cesty s výskytem zvláště chráněných (kriticky ohrožených) druhů a nechal postavit v záplavovém území loveckou chatu a provozní objekt obory. Ač byl ředitel o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava opakovaně informován, že je území oploceno protiprávně, propagoval to jako "vzorový objekt hospodaření" a „demonstrační, výukový a studijní objekt". O.p.s. měla sloužit jako propagační a reklamní kancelář, která pomůže věc prosadit před veřejností, že jde o ukázkové území biosférické rezervace. Propagace obory se objevovala ve výstupech o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava opakovaně až do roku 2009.

Jedním z dalších cílů o.p.s. BR Dolní Morava bylo sloužit jako „public relations agentura“ Lesů ČR. Příkladem je text publikovaný v Lanžhotském zpravodaji, kde pan ředitel o.p.s. Biosférická rezervace Dolní Morava uvádí, že v oboře Soutok je 3 489 ha lesa, ročně se vytěží 60 ha (při tomto tempu by Soutok byl zcela vytěžen během šedesáti let, obmýtí dubu je 120 let) Zároveň tvrdí, že lesníci nesmějí ročně vytěžit více než příroste. Dále zde šíří nepravdivé tvrzení, že „za porosty s převahou dubů a jasanů a s dubovými solitery na loukách vděčíme Lichtensteinům“, potažmo jejich lesníkům. Tímto ignoruje mnohokrát doložený fakt, že dub letní byl odedávna hlavní dřevinou luhů a pasuje intenzivní lesnictví za stvořitele přírodního bohatství luhů a lesníky za jeho jediné kvalifikované správce. Pokouší se tak legalizovat dnešní drastické, industriálně-plantážnické přístupy k obhospodařování lužních lesů. Obhajuje nejen rychlé těžby, ale také např. plošnou přípravu půdy na pasekách před zalesněním, kterou v pozici ředitele LZ Židlochovice zaváděl do praxe.

Jde o drastický zásah, při němž jsou odfrézovány pařezy (biotop mnoha chráněných a ohrožených druhů) a následně je půda do hloubky několika desítek centimetrů připravena půdní frézou. Dochází k likvidaci původní vegetace a vzniká oraniště otevřené invazi hvězdnice kopinaté (*Aster lanceolatus*).

Biosférická rezervace je matoucí název, který nemá oporu v naší ani evropské legislativě. Vytváří dojem, že jde o něco víc, než třeba národní přírodní rezervace, protože biosféra je přece celosvětová. Ve skutečnosti je Biosférická rezervace pouze nálepka bez obsahu a tak se spolek ČSOP podílí na tomto etiketovém podvodu a pomáhá vytvářet iluzi, že je zde příroda přísně chráněna. Je to jako s označením výrobků značkou BIO a KLASA. Značka BIO je chráněna, výrobce musí doložit postupy dle principů ekologického zemědělství, značka KLASA neznámá prakticky nic.

A tak se neustále jedná o tom, že toto území je jedno z nejcennějších co u nás máme, ale lesníci zde nadále těží holosečným způsobem tisíce kubíků dřeva, šterkaři těží šterk, naftaři naftu, oborníci pasou svá stáda lesního dobytka a příroda úspěšně chátrá.

REAKCE SPRÁVY NP PODYJÍ NA TEXT LUKÁŠE ČÍŽKA A JANA MIKLÍNA

ZA SPRÁVU NP PODYJÍ LENKA REITEROVÁ

Mgr. LENKA REITEROVÁ

Od roku 1994 působí na Správě Národního parku Podyjí, nejprve jako botanička, nyní zde vede odbor ochrany přírody a strategického plánování. Je členkou pracovní skupiny Ochrana přírody v rámci České botanické společnosti.

Máme za to, že věcných diskusí i demagogie kolem zonace Národního parku Podyjí již bylo v médiích dosti. Nicméně [článek Lukáše Čížka a Jana Miklína](#) v posledním čísle FOP obsahoval tolik nepodložených či zavádějících údajů, že považujeme za nutné uvést alespoň některá chybná tvrzení na pravou míru.

Autoři např. uvádí, že rozloha travnatého bezlesí v NP Podyjí je dnes 100 ha. Přitom managementová databáze Správy NP eviduje v národním parku a jeho ochranném pásmu přes 1000 ha travních porostů (louky a stepní trávníky), na nichž zajišťuje, koordinuje či alespoň monitoruje způsob péče (jde tedy pouze o plochy, o něž je pečováno). Není zřejmé, jak souvisí úbytek bělořita či chocholouše a péče Správy NP o světlé lesy v parku. Že by snad byla Správa odpovědná i za obecný úbytek některých druhů v Evropě? Přežívání hnědáka podunajského pouze na Mašovické střelnici (tedy mimo území parku) lze považovat spíše za doklad kvalitní péče Správy NP – péče o biotopy Mašovické střelnice je totiž výhradně v její režii a odpovědnosti. Okraje údolních luk Správa NP pravidelně prosvětluje s cílem vytvořit plochy s osluněným porostem dymnivek jako živné rostliny jasoně. Stav populace užovky stromové v Podyjí se rozhodně nedá komentovat tak, že zídky na Šobesu jsou její spásou. Populaci čítající velké stovky až tisíce jedinců rozhodně nelze považovat za ohroženou, např. Mikátová et Vlašín (2012) uvádí během 4 let označení 1053 jedinců (značení byli pouze jedinci nad 70 cm délky) a 25 míst zaznamenaného úspěšného rozmnožování, z toho 20 přímo se zaznamenanými živými mláďaty, a to po celé délce území NP. Tvrzení, že se užovka vyhýbá hustým lesům, je ve světle evidovaných nálezových dat přinejmenším odvážné, pokud tedy hodnotíme plochy hustého lesa ve smyslu mapy Miklín et al. 2016. Neadekvátní je i ilustrační snímek vymizelých dru-

hů ptáků, který snad má budit dojem, že za vymizení je odpovědná Správa NP. Popiska sice správně hovoří o druzích vymizelých v posledním století vinou krajinných změn, proč je ovšem obrázek umístěn v článku hodnotícím způsob péče Správy NP o krajinu? Správa vznikla v roce 1991, dle publikace Škorpíková et al. 2012 vymizel tuhýk menší před rokem 1950, tuhýk rudohlavý počátkem 20. stol., dytík úhorní před rokem 1980, tetřívka obecná v 70. letech 20. stol., linduška úhorní nemá hnízdění doloženo vůbec, mandelík hajní snad hnízdil na přelomu 19. a 20. stol., sýček obecný naposledy 1997, chocholouš obecný v sídlech v r. 2000, opět pozorován např. v roce 2019 u Znojma, bělořit šedý ve vesnicích do roku 1994. Dlužno dodat, že ze zmíněných druhů je na světlé lesy vázán pouze tetřívka, potenciálně snad ještě oba tuhýci a mandelík.

„Nekonečné finanční možnosti“ při soustavném snižování přidělených prostředků v posledním desetiletí snad ani není nutno komentovat. Z tvrzení, že „na péči o přírodu uvnitř parku nešlo zřejmě nic“, by se zdálo, že OPŽP je jediným zdrojem financí pro péči o biotopy. Správa NP ovšem disponuje též vlastními provozními prostředky, navíc existují tituly přímo cílené na péči o krajinu, často speciálně o krajinu v oblasti národních parků, které jsou k podpoře mravenčí práce každodenní péče o biotopy mnohem vhodnější už z důvodu nižší administrativní zátěže. Namátkou uvedme Program péče o krajinu, Program podpory přirozených funkcí krajiny, Program podpory obcí v regionu národních parků. Srovnání s Načeratickým kopcem se v nejmenším nebojíme, stránky projektu uvádějí, že zde budou proředěny (nikoli odstraněny) keře na 35 ha, Správa NP takový zásah provedla například na Kraví hoře na cca 20 ha, na Havranickém vřesovišti na necelých 50 ha, na Mašovické střelnici (to už je ovšem mimo

území NP, tak se to možná nepočítá) na cca 15 ha, nepočítaje lokality kolem 1 ha, jako je Horecký a Horáčkův kopeček či Fládnitzké vřesoviště.

Investice 22 milionů do vytvoření krajinného prvku v ochranném pásmu NP Podyjí zní na první pohled jako velký krok. Podíváme-li se na fakta, je situace poněkud jiná: Správa do zlepšení struktury krajiny ochranného pásma, na níž závisí její pufrční kapacita a tedy schopnost plnit základní funkci ochranného pásma, investovala **jedenkrát za 25 let** existence národního parku 22 milionů z prostředků OPŽP, zatímco do péče o biotopy uvnitř národního parku investuje **téměř 30 let každoročně jednotky až desítky milionů** převážně z provozních prostředků a národních dotací. Za loňský rok to bylo například celkem 12,4 mil Kč nákladů na tuto péči. K investici do údržby lesních cest jen podotýkáme, že pokud opustíme od údržby cest a ponecháme je osudu, nebude pak možné dopravit techniku do řady lesních porostů za účelem jejich prosvětlení.

Pokud jde o vrácení dotace na projekt pasivy a prosvětlování křovin, při podávání žádosti jsme předpokládali, že budou dotací podpořeni ti, kteří na pozemcích skutečně hospodaří. Pravidla pro přidělení dotace však neumožňovala poskytnout platbu nájemcům pozemků. Bylo by nutno zpřetrhat po léta budované vztahy s obhospodařovateli pozemků, kteří mají k území vztah a po léta se učí optimální péči, a práce zadávat prostřednictvím veřejných zakázek třeba subjektům z opačného konce republiky. Dali jsme proto přednost postupnému provádění zásahů podpořenému z národních dotací. K pastvě Exmoorských koní na vřesovišti přistupujeme analogicky, jako k jiné zemědělské činnosti, jejímž prostřednictvím je zajišťována péče o biotopy v naší územní kompetenci. Správa NP není vlastníkem ovcí pasoucích se na vřesovištích, ani sekaček kosících propachtované údolní louky. Věnovala ovšem velké úsilí vyhledání a počáteční motivaci osob, které na pozemcích

hospodaří. Ostatně rekonstrukci zpřetrhaných vazeb lidí ke krajině považujeme za jeden z našich zásadních úkolů, který může v dlouhodobém měřítku velmi přispět ke zlepšení kvality biotopů vázaných na lidskou péči. Do rozjezdu projektu pasivy Exmoorských koní investovala Správa NP velké úsilí. Nemalou pracovní i finanční investici si vyžádala razantní redukce dřevin a úprava povrchu v místě budoucí ohrady, což Správa NP z velké části provedla ve vlastní režii bez nároku na prostředky z projektu. A zaměstnanec Správy NP stála též spousta času a psychického vypětí jednání s dotčenými subjekty, často stupňující či měnící své požadavky, a správní příprava (získání potřebných souhlasů či výjimek). Ano, Správa NP stojí v projektu v pozadí. Ale bez tohoto zázemí by hlavní řešitel projektu naprosto neměl šanci dosáhnout jakéhokoli pokroku. Otázka „Které cenné světlo milné organismy byly důvodem zařazení severního okraje parku a rozsáhlých ploch v okolí Čížova a Lukova do zóny trvalé péče o biodiverzitu?“ je ovšem ze strany autorů článku dokladem totální neznalosti hodnot území národního parku, či možná absolutního nezájmu o cokoli mimo oblast vlastního výzkumu. Z výčtu cenných světlo milných organismů, které se na zmíněných plochách trvale vyskytují, uvádíme jen namátkou:

- hořec křížatý (živná rostlina modráska hořcového, též velmi vzácného)
- upolín evropský (jediná lokalita v NP)
- nepatrnc rolní (jediná lokalita v NP)
- kosatec sibiřský
- divizna brunátná
- prstnatec májový
- vstavač osmahlý
- chrástal polní
- užovka stromová
- užovka hladká

Mapováním tesaříka obrovského, na něž se článek odkazuje jako na jasný doklad ohroženosti tohoto druhu v národním parku, bylo sice nalezeno pouze 351 osídlených dubů, je ovšem třeba zdůraznit, že proběhlo

na celkem 40 transektech o šíři 4 m. Z celé délky 42 km údolí Dyje v NP tedy pokrylo pouze 160 m, tj. 0,38 %, a to bereme v potaz pouze český břeh Dyje. Usuzovat z takového vzorku cokoli o celkové distribuci, případně stupni ohrožení tesaříka v území je nepředloženo. Samozřejmě se v obdobné četnosti vyskytuje i v plochách rozvolněných doubrav zařazených do zóny soustředěné péče, kde je jedním z významných cílů prováděných zásahů. Zmíněný výzkum poskytl spoustu důležitých informací o bionomii tesaříka a jeho preferencích v Podyjí, ovšem o celkovém rozšíření z něj lze vyvodit pouze to, že tesařík je zde velmi hojný, pokud na délce 160 m nalezneme 351 obsazených stromů.

Podobně „pracuje“ článek s řadou dalších informací podle hesla, že není důležité, co zjistíme, ale jak to dokážeme interpretovat ve prospěch svého tvrzení. Diskuzi rádi provedeme (také jsme se o ni s kolegou Čížkem opakovaně pokusili), ne ale výměny invektiv, polopravd a demagogií. Pokud cokoli, co v debatě Správa parku uvede (ve snaze hledat řešení), bude vzápětí překrouceno a použito proti ní, nemají další debaty valného smyslu.

Zodpovědnost za ochranu přírody národního parku intenzivně cítíme i ctíme. Na rozdíl od kolegy Čížka ale za přírodu nepovažujeme výhradně světlé lesy, ale vše, co na území parku roste, žije a běhá a co zde má významné útočiště uprostřed okolní agrární pouště (snad s výjimkou invazních nepůvodních druhů). A ač jsou požadavky jednotlivých prvků přírody NP, je naší povinností se je pokusit sladit tak, aby žádný z druhů či biotopů nebyl opomenut. Proto se často neshodneme se specialisty, kteří prosazují výhradně zájem objektů svého výzkumu.

LITERATURA

Mikátová, B., Vlašín, M. (2012): Rozšíření a biologie užovky stromové (*Zamenis longissimus*) na území národních parků Podyjí a Thayatal a v jejich blízkém okolí. – *Thayensia (Znojmo)*, 9: 51–81

Milín, J., Miklínová, K. et Čížek, L. (2016): Změny krajinného krytu na území Národního parku Podyjí mezi lety 1938 a 2014. – *Thayensia (Znojmo)*: 13: 59–80.

Škorpíková, V., Reiter, A., Valášek, M., Křivan, V. et Pollheimer, J. (2012): Ptáci Národního parku Podyjí/Thayatal. – *Správa Národního parku Podyjí, Znojmo*. 396 pp.

KOMENTÁŘ K ČLÁNKU „NOVÁ ZONACE A STARÉ BOLESTI NP PODYJÍ V ČÍSLECH A SOUVISLOSTECH“

VLADIMÍR DOLEJSKÝ

Ing. VLADIMÍR DOLEJSKÝ, Ph. D.

Náměstek pro řízení sekce ochrany přírody a krajiny na MŽP.

Dříve generální ředitel Lesů ČR, později působil jako ředitel odboru ochrany lesa České inspekce životního prostředí. Je členem vědecké rady LDF Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně. Na MŽP působil v letech 2009-2011 jako ředitel odboru péče

o národní parky a od února 2014 jako náměstek ministra.

Nová zonace pro NP Podyjí byla primárně vytvářena na základě aktuálního stavu ekosystémů a dle mého názoru v zásadě nebrání opatřením uváděným Lukášem Čížkem v dotčeného článku. Úbytek druhů na území NP Podyjí je ukazován na jejich relativně úzké škále. Aby byla tato data vypovídající, bylo by nutné vyhodnotit jejich širší spektrum na větším území, potom údaje kvantifikovat.

Je korektní sdělit, že rozsah aktivního managementu na plochách, které jsou zařazené do zóny soustředěné péče a jsou určeny pro trvalý management ve prospěch biodiverzity, je omezený především personálními a finančními prostředky správy NP. Zmiňované finanční prostředky, které uvádí autor (zřejmě má na mysli programové prostředky OPŽP?), lze využít primárně na konkrétní projekty, nikoliv na dlouhodobou údržbu krajiny. Důvod, proč nejsou dle opakovaného názoru autora dostatečně využívány, je jednoduchý - v řadě případů není, kdo by konkrétní činnosti vykonával, ani kdo by je administroval (konkrétní pracovní místo již v rámci OPŽP financovat nelze a Správa NP Podyjí není již schopna koordinaci projektů personálně pokrýt). Správa NP může realizovat pouze takový rozsah péče, který je (z hledisek finančních i personálních) reálný. Porovnávání prostředků získaných z OPŽP pro jednotlivé národní parky jsou zcela zavádějící, neboť personální možnosti velkých národních parků - KRNP, Šumava - jsou v tomto směru neporovnatelné.

Zonace musí být logicky vymezena a v terénu čitelná. Vymezení ploch vyznačených v článku jako samostatné segmenty zóny soustředěné péče (stovky segmentů) by vedlo k jejímu naprostému znehlednění. Autor opakovaně přehlíží skutečnost, že i v území přírodní zóny lze realizovat zása-

hy ve prospěch zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů (§18a, odst. 1 ZOPK). Jsem přesvědčen, že tvrzení o nutném zániku veškerých druhů vázaných na světlé lesy či lesostepi (např. uváděný tesařík obrovský), není objektivní.

Za zcela nepatřičné považuji odsuzování důležitosti projektů realizovaných v ochranném pásmu NP na rozsáhlých intenzivně obhospodařovaných plochách. Tyto projekty považuji z hlediska bránění půdní erozi či omezení negativního vlivu okolí na území NP za velmi přínosné a nemá smysl jejich význam srovnávat s projekty uvnitř NP. Důrazně se ohrazuji proti tvrzení, že pastvu polodivokých koní na území NP a jeho ochranného pásma realizuje pouhou náhodou „nevládka“. Celý projekt naproti tomu vychází z metodiky certifikované MŽP k možnému využití tohoto způsobu managementu na území ZCHÚ a z dlouhodobé iniciativy správy NP. Projekt je tedy výsledkem úspěšné spolupráce mezi správou NP a společností Beleco a Česká krajina, která by bez aktivní spolupráce správy NP nebyla nikdy realizována.

Autor ve své argumentaci nerozlišuje mezi plochami primárního bezlesí na hranách kaňonu a dalšími extrémními stanovišti, kde nebyl management za dobu existence NP realizován a dle monitoringu správy NP to není ani potřebné, a mezi plochami sekundárního bezlesí či světlých lesů (vřesoviště, pařeziny), jejichž management správa v rámci svých možností realizuje a nadále plánuje.

PROBLÉM NENÍ V NP PODYJÍ, ALE V KRAJINĚ JAKO TAKOVÉ

JAKUB HRUŠKA

Prof. RNDr. JAKUB HRUŠKA, CSc.
V České geologické službě a Ústavu výzkumu globální změny AV ČR se zabývá vlivem kyselých dešťů a dusíku na lesní ekosystémy a biochemickými cykly ekologicky významných prvků. V ochraně přírody se zabývá zejména horskými lesními ekosystémy.

Přečetl jsem si několikátou verzi stížností kolegů Lukáše Čížka a Jana Miklína na úbytek biodiverzity v NP Podyjí, tentokrát s názvem „Nová zonace a staré bolesti NP Podyjí v číslech a souvislostech“. Nelze říci, že nemají svoji pravdu, ale teprve na konci mě napadlo, proč to celé trochu kulhá. Autoři zmiňují v závěru článku tezi, že na Šumavě se podařilo prosadit „svobodu pro kůrovce“. Jenže to je názor právě z pohledu biologa, pro kterého jsou klíčovou složkou ekosystému jednotlivé druhy (hmyzu, motýlů, ptáků). Na Šumavě, kde genezi sporu i východiska a řešení dobře znám, se totiž podařilo prosadit svobodu pro les v celé své komplexnosti a časovém vývoji. A kůrvec je pouhopouhým jedním druhem v celé složitosti přírodních procesů, které zahrnují stovky jiných druhů rostlin a živočichů. A stejně tak i v Podyjí se „dala přednost“, a schválně to píšu do uvozovek, spontán-

nímu vývoji lesů (zdaleka ne na celém území NP), což vede, a i já píši bohužel, k vymizení některých vzácných druhů živočichů, zejména hmyzu a ptáků. Spontánní vývoj ekosystémů (bezzásahové lesy), ale přináší novou kvalitu, které je ve střední Evropě dramatický nedostatek. Národní parky dnes nejsou místy, kde by měl být jako hlavní cíl konzervován historický typ zemědělské krajiny. V případě entomologicky (ornitologicky, herpetologicky) „ideálního“ Podyjí by to zřejmě mělo být chudé domkářské zemědělství přelomu 19. a 20. století. To přineslo nebývalou biodiverzitu hmyzu, ale zase zcela potlačilo biodiverzitu lesních stanovišť. A to je také ohrožená a vzácná část naší přírody. Navíc je tento způsob zacházení s národním parkem (nemám rád slovo management) na samém počátku, a zajímavých výsledků se bezpochyby dočkáme až časem. I když suché roky akcelerují

Nikoliv přírodní les v Podyjí, ale tohle je opravdový problém (pole u Hovorán, Hodonínsko). Foto Jakub Hruška

i tento vývoj, a část lesů Podyjí již dávno není těmi „temnými lesy“ bez (entomologicky) bohaté biodiverzity.

Pokud chceme chránit vzácné druhy hmyzu či ptactva, které jsou vázány na člověkem vytvořená stanoviště (víme, že bez „péče“ tato stanoviště přirozeně zaniknou tím, že zarostou lesem), navrhuji autorům, aby svoji aktivitu zaměřili jednak na reformu českého lesnictví jako celku, protože jestli něco přináší velké problémy biodiverzitě, pak jsou to stejnověké monokultury vysokokmenných hospodářských dřevin. A kůrovcová gradace a sucho k tomu dnes dávají ideální příležitost. Dnes (12. 6. 2019) probíhá v Poslanecké sněmovně druhé čtení novely lesního zákona, kam se autor těchto řádků, jako součást skupiny ekologicky smýšlejících lesníků, přírodovědců a nevládek pokusil protlačit paragrafy, které by právě změnu k větší biodiverzitě pěstovaných lesů umožnily. Jak to v konfrontaci s těmi, kterým dnešní stav vyhovuje, dopadne, se dozvíme na podzim. Optimista nejsem.

Ještě větší úkol je reforma českého zemědělství. Ta je také začátkem. Jestli něco ničí naši krajinu a biodiverzitu jako celek, je to dnešní průmyslové zemědělství. Většina druhů, o které autorům jde, žilo dříve totiž právě v zemědělské krajině. V Podyjí našla sice jedny z posledních refugií, ale to právě proto, že jinde, a to na mnohem větších rozlohách, byly tyto druhy vyhubeny „moderním“ zemědělstvím. Pesticidy, hnojiva, vysoká míra zornění, homogenizace obrovských území, zatrubnění vodotečí, vykácení soliterních stromů. Obilí, řepka a kukuřice tvoří 80 % osetých ploch. Produkční luční porosty velmi chudého druhového složení (pole na travu), sekaných navíc v nevhodných termínech. To je opravdový problém biodiverzity, nikoliv ponechání části lesů NP Podyjí samovolnému vývoji. Nakonec i autoři sami konstatují, že vzácné stepi mírného pásma byly přeměněny zejména na zemědělskou půdu. Agrolesnické systémy, úhory, to všechny může být součástí zemědělství, jen je potřeba o to zabojovat

proti pěstitelům řepky, ale i proti obecně zakořeněné představě, že v zemědělství je nejdůležitější co nejvyšší výnos, finanční i metrakový.

Jestli by někde měla biologicko-ochranná obec spojit síly, je to změna paradigmatu (a financování) současného devastačního průmyslového zemědělství. Až se to podaří, dnes kriticky ohrožené druhy brouků, motýlů, ptáků a obojživelníků přijdou zpět samy, anebo s malou dopomocí. Nakonec v sousedním Rakousku, kde je zemědělství provozováno ve zcela jiném režimu, mnoho u nás vymřelých druhů žije. Mají se tedy odkud vrátit, jen je třeba jižní Moravu změnit ze zemědělské pouště do přijatelnější ekologické podoby.

POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Pavel Tlustoš, Michal Hejzman, Eva Kunzová, Lukáš Hlisenkovský, Hana Zámečníková, Jiřina Száková (2018): *Nutrient status of soil and winter wheat (*Triticum aestivum* L.) in response to long-term farmyard manure application under different climatic and soil physicochemical conditions in the Czech Republic. Archives of Agronomy and Soil Science, 64: 70-83*

ZÁLEŽÍ NA TYPU PŮDY, NE HNOJE

V Lukavci, Čáslavi a Ivanovicích byly v letech 1955 a 1956 založeny pokusné plochy, které umožňují dlouhodobé sledování vývoje zemědělsky stále využívané orné půdy. Po šedesáti letech hnojení buď kravským hnojem, nebo kombinací tohoto hnoje a minerálních hnojiv se ukázalo, že došlo ke změně koncentrace živin jak v půdě, tak v plodinách na ni pěstovaných. V půdě byl celkový obsah fosforu a síry vyšší oproti nehnojené kontrole, vápníku bylo všude stejně a ostatní živiny nevykazovaly žádný jednotný trend. Z hlediska živinového složení plodiny, ozimé pšenice, byl důležitější typ půdy než hnojení. K nejmenším změnám v přijímání živin docházelo na písčitých kambisolech, nejvíce na lužních (kyselých) půdách. Celkově však měl na obsah živin větší vliv typ půdy a klimatické podmínky než hnojivo. Abychom lépe pochopili koloběh živin v různých typech půdy, je potřeba dále lépe analyzovat organické složky půdy, jejich složení a transformaci, a biologické parametry dlouhodobě hnojené půdy.

-simpolak-

SOUTOK ZE DVOU POHLEDŮ

ROZHOVOR S TOMÁŠEM VRŠKOU A LIBOREM JANKOVSKÝM

SIMONA POLÁKOVÁ

doc. Ing. TOMÁŠ VRŠKA, Dr.
Pracuje jako ředitel Školního lesního podniku Masarykův les Křtiny. Zabývá se aplikacemi poznatků z výzkumu přirozených lesů do postupů nepasečného lesnického hospodaření a jejich praktickou adaptací na klimatickou změnu.

prof. Dr. Ing. LIBOR JANKOVSKÝ
Děkan Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně, dlouholetý vedoucí Ústavu ochrany lesa a myslivosti. Ve své vědecké činnosti se věnuje ochraně lesa, především lesnické fytopatologii a mykologii, v konceptu ekologie lesa a stresové ekologie.

Co se domníváte, že je reálně největší problém Soutoku?

Tomáš Vrška (TV): Největším problémem Soutoku je nejasnost dlouhodobé koncepce ochrany a do jisté míry i managementu území včetně její aplikace do modelů hospodaření v lesích, a s ní související, dosud nedořešená, právní kodifikace speciální územní i druhové ochrany.

Libor Jankovský (LJ): Stejně jako jinde, jsou to rozdílné skupinové názory na to, co by bylo pro Soutok nejlepší. Každá skupina má zajisté svůj nejlepší názor jediného správného řešení. Skutečnost je však složitější a je realitou, že jde o krajinu, kde se v minulosti vždy nějakým způsobem hospodařilo, člověk se vždy o tuto krajinu staral. Konec konců jde o krajinu s rodovými majetky Lichtensteinů.

Zásadním a přetrvávajícím problémem je změna krajiny, především pak změna vodního režimu krajiny v souvislosti s regulací toku Dyje v relativně nedávné minulosti. Mám tím na mysli i likvidaci rozsáhlého komplexu lesů v místě dnešních Novomlýnských nádrží.

Významným problémem lesů jsou především změny v jejich druhovém složení, které v minulých 100 letech byly determinovány hnutím jilmů po zavlečení grafiozy, dnes pak recentní odumírání jasanů. Z důvodu změny hospodaření v lesích je problematické rovněž udržet zastoupení dubů, který se v lužních lesích prakticky nezmlazuje. S úbytkem těchto druhů a především dominantních jedinců pak dochází zcela jistě k mizení předmětů ochrany, jako jsou např. saproxylické organismy, vázané na tyto specifické biotopy a substráty.

Cennost Soutoku je do významné míry dána také velmi specifickým obhospodařováním krajiny v minulosti. Samotnému mi mnohdy není jasné, co je skutečně výsledkem samovolného vývoje krajiny a co je důsledkem hospodaření člověka. Příkladem jsou duby, které zde v přirozené obnově

nenajdete, kde se však zde vzaly ony letité stromy? Po přírodních katastrofách nebo intenzivními lidskými zásahy, ať již lesníka nebo zemědělce?

V oblasti Soutoku jsou různými skupinami navrhovány nejrozumnější způsoby územní ochrany - od národního parku přes CHKO, systém maloplošných chráněných území až po velmi malé přírodní rezervace. Jaké výhody a nevýhody spatřujete v různých scénářích? Kdo by se měl o toto území vlastně starat?

TV: Nemyslím si, že by území mělo být národním parkem. U nás dosud nejsou plně společensky akceptovány současné čtyři NP. Území by mělo být chráněnou krajinnou oblastí a hospodařit by tam měly dále LČR, s.p. Pokud bude vyhlášena pouze síť maloplošných zvláště chráněných území v různých kategoriích – něco v NPR, něco např. v PP, tak tam bude působit více orgánů ochrany přírody, bude to znamenat více úřadování a vše bude složitější. Zároveň při absenci CHKO se nebude jednat o maloplošná ZCHÚ, i když je tak zákon nazývá – reálně totiž na aktuálních návrzích vidíme, že se jedná o velkoplošná MZCHÚ, která ve skutečnosti mají suplovat nevyhlášenou CHKO. Přitom v CHKO lze základní parametry lesnictví nastavit vhodnou zonací a specifické fenomény uvnitř CHKO ošetřit několika skutečně maloplošnými ZCHÚ – ale pořád to bude dělat jedna správa, která bude komunikovat s jedním lesním závodem – odpovědní pracovníci si tam budou moci vybudovat dlouhodobě korektní lidské vztahy. A bez nich jak známo, nikdy plně nedosáhnete dlouhodobých cílů.

LJ: Toto není zajisté na jednoduchou odpověď.

Otázka, co chceme, resp. co je zde předmětem ochrany a co očekáváme od daného území. Od toho se pak vyvíjí právě tyto způsoby územní ochrany. Pokud chceme

Typické solitérní stromy Soutoku. Foto Jan Miklín

zachovat stávající charakter území, je součástí ochrany i de facto ochrana diverzity hospodaření ve zdejších lesích, které nejen zde generuje biodiverzitu jako předmět ochrany přírody. Otázka je spíše, co je zde zadáním pro hospodaření v lesích, které patří ve většině státu. Neměl by zde právě stát jednoznačně upřednostnit jiné priority, než intenzivní lesnictví a produkci dřeva? Nejsem si však jist, jestli český stát, jeho politici, potažmo správce lesů GR LČR, s.p. jsou toho schopni. To se týká v průměrném rozsahu i kompetencí státu v oblasti ochrany přírody. Naopak jsem si jist, že lidé v lesích jsou plně kompetentní tyto lesy obhospodařovat a předávat je svým nástupcům v lepším stavu, než je převzali. Pokud je obecným zájmem chránit cenné přirozené procesy, pak je snad nejlepší formou systém maloplošných území, pokud chceme chránit komplexně diverzitu celého území, pak nezbyde pod ochranu zahrnout i způsoby obhospodařování (zde chápáno jako český výraz k managementu) lesů, břehových porostů, lučních enkláv i vodotečí a zachovat toto území živé i socioekonomicky.

Tolik diskutovaná bezzásahovost je vhodná jen pro velmi specifickou část území, ale má v krajině naprosto nezastupitelnou úlohu. Možná by bylo dobré se domluvit i s kolegy na druhé straně Dyje či Moravy, včetně Lichtensteinů, jejichž tradice je v celé oblasti více než zřejmá. Hospodaření v jejich

lesích na druhé straně Dyje a Moravy je pro naše státní lesy velmi inspirativní. Abych to rozetnul, myslím si, že se celá oblast se bez smysluplného hospodaření s krajinou neobejde. Lesy, rybníky i louky potřebují údržbu.

V čem by měla spočívat změna zadání pro státní organizace a podniky v péči o toto území?

TV: Spíš bych hovořil o úpravě zadání. Pokud bude jasně nadefinovaný předmět ochrany a cíl ochrany pro každou prostorovou jednotku, tak by se úměrně tomu mělo upravit i zadání pro vlastníka lesů. Opět se vracím k předchozí otázce – když bude existovat jedna správa CHKO, tak bude mít jednoho lesníka, který si uvnitř správy vykomunikuje s biologii ochranné priority, postupy apod. A tento člověk by potom měl být schopen přenést požadavky do obecných opatření – tedy modelů hospodaření lesního závodu – i do konkrétních specifických zásahů v jednotlivých lokalitách. A hlavně měl by to umět vysvětlit provozním lesníkům a hledat co nejmenší počet konfliktních průsečíků. Proto hovořím o úpravě zadání. V bezzásahových územích není problém se zadáním, „pouze“ s akceptací. Pokud na Soutoku hovoříme o porostech s větším dostatkem světla pro přežívání populací hmyzu i rostlin, tak nutně nemusí vznikat konflikt, pokud se

zvolí model hospodaření, který nazýváme hodnotové přírůstové hospodářství dubu, kdy pracujeme s výrazně menším množstvím dubů na hektar než dosud (aktuálně v mýtních porostech např. 160 stromů na hektar, v přírůstovém modelu cca 80) – zde pracujeme se stromy s větší a navíc kulovitou korunou. Koruny jsou cíleně uvolňovány a v porostním prostoru je tedy více světla. Dub reaguje výrazně vyšším tloušťkovým přírůstem než v dosavadních modelech hospodaření a vytváří větší podíl cenných sortimentů, takže je to výhodné i pro lesní hospodáře. Cílových dimenzí dosahujeme při těchto modelech hospodaření již např. ve 100 letech. Tento model lze kombinovat s ponecháváním stromů nebo jejich skupin na dožití (což se již dnes systematicky děje právě díky mnohaleté pozitivní komunikaci konkrétních osob z lesního závodu a regionálního pracoviště AOPK), aby na území byly i přestárlé stromy. Je to jenom jeden z příkladů jak lze skloubit produkční i biologický zájem v lese. Je však třeba na obou stranách větší otevřenosti, přemýšlení, znalosti nových poznatků a myslím také vzájemného respektu – soudím podle své zkušenosti z 25 let aktivní práce v rezervacích na Soutoku.

LJ: Jednoznačně udržení stability krajiny s jejími ekosystémovými službami. Produkční funkce je (nejen) v této oblasti spíše druhotná, nicméně za dnešní situace jediný ekonomický příjem. Prioritním cílem v péči o území je zajištění a podpora diverzity či biodiverzity, zachování prostoru či refugií pro všechny organismy v dnešní intenzivně obhospodařované krajině.

Jaký je váš postoj k ochraně bezzásahových ploch v tomto území?

TV: Kladný, protože nám přinášejí pro lesnictví důležité informace o kompetici dřevin v rychle se měnících podmínkách prostředí. Navíc bezzásahový režim je plošně nejméně uplatňovaným typem managementu – dnes na Soutoku jsou dvě NPR, které jsou bez zásahu a mají v součtu 40 ha, k tomu tři lokality ponechané bez zásahu aniž by měly statut MZCHÚ (Pajdové kůty, Dlouhý hrúd, Sekulská Morava), které mají v součtu 30 ha. Takže na více než 4 tisících hektarech lesů je usmolených 70 hektarů lesa ponechaného samovolnému vývoji. A v něm je řada

organismů vázaných na vlhké, ve stínu tlející dřevo, které jinde není v dostatečném množství. Jedná se o pralesní druhy mechorostů, hub a dalších organismů, které nepatří mezi dnes favorizované světlo milné druhy – paradoxně tyto druhy z pralesovitých rezervací mají dnes menší niky na přežití než druhy světlo milné, i proto mám kladný postoj k těmto minibezzásahovým územím. S ohledem na jejich rozsah a lokaci se navíc nejedná o žádnou velkou újmu pro lesní hospodáře.

LJ: Jednoznačně zde má opodstatnění, otázkou je, na jak velkém území a kde. Nesmíme však být frustrováni z toho, že výsledek bude jiný, než naše očekávání. Časem předmět ochrany, pokud jím nebyly ony procesy, může naprosto vymizet. Zde mám na mysli mimo jiné starobylé stromy, které jednoho dne dožijí, a jejich tlející dřevo se rozloží, habitat pro organismy zmizí... Ochrana přírody není statický systém ochrany na věky, ale velmi dynamický systémem na větším území a na dlouhou dobu. Bezzásahová území jistě plní jakousi kontrolu toho, co by bylo, kdyby člověk neintervenoval....

Jaké typy managementu podle Vás přicházejí v úvahu, aby byla zajištěna péče o předměty ochrany ptáčích oblastí a EVL a celkovou biologickou hodnotu území a zároveň byly alespoň trochu akceptovatelné pro LČR?

TV: Já nevím, co je „trochu akceptovatelné pro LČR“. Myslím si, že při dostatečném vysvětlení je např. výše zmíněné hodnotové přírůstové hospodářství dubu pro lesní závod akceptovatelné, ale je třeba vybrat první vhodné porosty jako demonstrační, na kterých se může prezentovat jak výběr cílových stromů, tak intenzita zásahů v jednotlivých růstových fázích lesa a posléze i obnova. A v nich se to musí naučit skloubit obě strany – lesníci i biologové. Vyžaduje to čas a trpělivost, nestačí, když nějaký vědec přijede do lesa, řekne co všechno je špatné a zase odjede. Je potřeba být u vyznačování cílových stromů, následných probírek, ladit jejich intenzitu apod. Určitě je třeba začít pracovat více s dubem zimním – na sušších polohách Soutoku prostě není dostatek půdní vláhy pro dub letní – a také využít pěstebně habr. Ten je u nás velice podceněnou dřevinou. Již před lety zapo-

Duby ponechané na pasece ukazují, jak vypadají stromy rostlé v zápoji. Štíhlé, vysoké, s pár větvemi, které směřují vzhůru za světlem. Jejich věk je 120 - 140 let. Mrtvý strom z předchozí fotografie vůbec nemusí být starší. Za vhodných podmínek solitérní stromy rostou v jihomoravských luzích překvapivě rychle, takže ve věku kolem 140 let mohou mít průměr kmene i 140 cm. Foto David Hauck

čalo uvolňování starých dubů v porostech, v tom je třeba pokračovat do doby, než dorostou následovníci a bude existovat biologická kontinuita. Např. tento management omezuje hospodaření více než popsané hodnotové přírůstové hospodářství dubu. Zde je třeba pečlivě zvážit kolik takových stromů a v jaké prostorové matici má být uvolněno a jim se potom opravdu věnovat.

LJ: Nevím, co je akceptovatelné pro LČR, s.p. za situace, kdy schází jasná lesnická politika v ČR. Zde se musí vyjádřit stát, Česká republika. To se zeptejte na Ministerstvu zemědělství ČR. Ano, jde o stejný (schizofrenní) stát, který zde chce zajišťovat ochranu přírody. Jiná otázka je, jestli jsou navrhovaná opatření vůbec reálná, a to ať už z pohledu lesnického, tak i z pohledu konečného efektu. Nemyslím si, že zde existuje jediný správný typ hospodaření v lesích, unifikace hospodaření je jedním ze základních problémů českého lesnictví. Jinými slovy, nechme lesníky v lesích hospodařit bez všech těch dalších tlaků na produkci kubiků a nesmyslné předepisování všeho možného i nemožného na straně jedné a diktování protichůdných požadavků na straně druhé. Jsem přesvědčen, že i péče o ochranu přírody, včetně ochrany EVL

a celkovou biologickou hodnotu území je produktem rozumného a trvale udržitelného lesnického hospodaření v krajině. Konec konců je to pouze lesník, který má nástroje a know how k obhospodařování lesů. Ono je to spíše o schopnosti diskutovat, navzájem se naslouchat, než o extremismu a aktivismu.

Děkuji Vám oběma za rozhovor.

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY představuje svobodný myšlenkový prostor založený na aktivním přístupu, vzájemné toleranci a schopnosti účastníků shodnout se na konsensuálních výstupech.

FÓRUM poskytuje prostor k diskusi, předávání poznatků a hledání řešení v různých aktivitách ochrany přírody. Zajišťuje svobodné vyjadřování názorů svých členů bez politických či institucionálních vlivů.

Fungování je založeno na permanentní názorové platformě v rámci provozu internetových stránek, na pravidelném setkávání a vydávání tohoto časopisu.

PODPOŘTE NAŠI ČINNOST

Snažíme se naše aktivity poskytovat zájemcům zdarma, což se daří díky projektům a další podpoře. Do budoucna se ale neobejdeme bez Vaší pomoci.

Vaše příspěvky můžete posílat na účet 2200318661/2010, použijte variabilní symbol 333.

DĚKUJEME VÁM